

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ**

ЛАРИСА УДОВИЧЕНКО

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

**Навчальний посібник
для підготовки до атестації
студентів-філологів**

КИЇВ - 2022

УДК 373.5.016:82(100)(07)

У 31

Рекомендовано до публікації Вченою радою

Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка

(протокол № 12 від 21.06.2022 р.)

Рецензенти:

Олена ІСАЄВА –

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри методики викладання
світової літератури Національного
педагогічного університету імені
М. П. Драгоманова

Галина ОСТРОВСЬКА –

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та методики
навчання Івано-Франківського обласного
інституту післядипломної педагогічної
освіти

Удовиченко Л.М. Методика навчання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти. Навчальний посібник для підготовки до атестації студентів-філологів. Київський університет імені Бориса Грінченка. Електронний ресурс, 2022. 121 с.

У навчальному посібнику розкрито основні питання курсу методики навчання зарубіжної літератури в школі та подано тестові завдання для самоконтролю студентів спеціальності 035 Філологія, освітніх програм: мова і література (англійська, німецька, іспанська, французька, італійська, китайська, японська). Зміст посібника відповідає чинній робочій навчальній програмі та програмі атестації студентів-філологів першого бакалаврського рівня вищої освіти. Запропоновані матеріали допоможуть ефективно підготуватися до атестації.

Посібник розрахований на студентів-філологів, учителів-словесників та викладачів закладів вищої освіти, докторантів, магістрантів.

УДК 373.5.016:82(100)(07)

У 31

© Л. Удовиченко, 2022

ЗМІСТ

ЗМІСТ	3
ПЕРЕДНЄ СЛОВО	4
ТЕМА 1. Методика викладання зарубіжної літератури в школі як наука і навчальна дисципліна. Її складники	5
ТЕМА 2. Методологічні засади навчання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти	15
ТЕМА 3. Планування та організація праці вчителя-словесника. Типи і структура уроків зарубіжної літератури	20
ТЕМА 4. Методи, прийоми і види робіт з літератури. Форми організації навчальної діяльності учнів.	34
ТЕМА 5. Етапи вивчення художніх творів зарубіжної літератури в базовій і старшій школі	53
ТЕМА 6. Вивчення художніх творів зарубіжної літератури в їхній родовій специфіці	70
ТЕМА 7. Шляхи аналізу художнього твору зарубіжної літератури	83
ТЕМА 8. Позакласна робота з літератури	89
ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	94
ВІДПОВІДІ	116

Шановні студенти-випускники!

Сучасний учитель зарубіжної літератури – організатор освітнього процесу, який здатен прищепити учням любов до художнього слова та створити умови для розвитку естетичних смаків учнів-читачів. І для цього йому потрібно досконало володіти методами, прийомами, видами і формами організації освітньої діяльності та активно впливати на формування естетичних потреб і зацікавленостей учнів, розвивати їх читацькі, інтерпретаційні, аналітичні та творчі здібності.

Упродовж вивчення курсу методики навчання зарубіжної літератури ви набули методичної компетентності та випробували себе в ролі вчителя зарубіжної літератури. Залишилося належно підготуватися до атестації, скласти іспити і отримати диплом!

Пропонований посібник з методики навчання зарубіжної допоможе вам актуалізувати свої знання з курсу перед атестацією, пригадати основний методичний інструментарій, яким послуговуються вчителі зарубіжної літератури, поновити у пам'яті зв'язки між положеннями методичної науки та практикою викладання мистецтва слова в закладах загальної середньої освіти. До основних положень методики навчання зарубіжної літератури подані авторські коментарі та приклади, які апробувалися у шкільних підручниках, написаних мною у співавторстві з учителем-методистом із зарубіжної літератури Наталією Кадоб'янською. А також висвітлювалися у наукових роботах та методичних рекомендаціях.

У посібнику подані тести, які допоможуть вам перевірити свої знання і рівень підготовленості з предмету. Але не звертайтеся відразу за відповіддю на тестові завдання до ключів, поданих в останньому розділі посібника! Спочатку подумайте, зважте, перечитайте відповідний розділ посібника, пригадайте свою роботу на заняттях та на практиці, і самостійно визначайтеся з правильною відповіддю. А вже потім звертайтеся до ключів до тестів. І якщо

ви помилися, - відшукайте причину своєї помилки, щоб уникнути її повторення.

Щиро бажаю вам успіхів!

З повагою авторка.

ТЕМА 1.
МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
В ШКОЛІ ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА.
ЇЇ СКЛАДНИКИ.

1. Особливості вивчення зарубіжної літератури як виду мистецтва і науки.

Об'єкт і предмет методики.

Загальнонаукові та специфічні методи дослідження

Значення методики навчання зарубіжної літератури пояснюється виключною роллю творів мистецтва слова у житті людини. Читання вчить критично сприймати чужі думки, розмірковувати над ними, зіставляти їх із власними переконаннями. Знайомлячись із художніми творами зарубіжних авторів, читачі ніби зустрічаються з представниками інших національностей, вивчають історію їхніх країн, поринають у вир тогочасних подій і черпають звідтіля дорогоцінну мудрість різних культур. На сторінках книжок можна знайти думки великих людей, що здатні докорінно змінити сучасне життя. Таким чином читачі вчаться бачити світ по-різному і віднаходити у всьому щось нове, цікаве і корисне, потрібне в їхньому житті.

Отже, художня література важлива і необхідна для життя та розвитку суспільства. Вона є найбільшою скарбницею мудрості, що відкрита для кожного. Саме тому у нормативних документах Нової української школи йдеться про те, що майбутнє України повною мірою залежить від високого рівня читацької компетентності молодого покоління.

Методика навчання зарубіжної літератури – прикладна наука, яка забезпечує формування фахової методичної компетентності майбутніх учителів закладів загальної середньої освіти. Вона розробляє систему роботи з перекладними художніми творами.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

прикладна психолого-педагогічна і літературознавча дисципліна
про зміст та організацію процесу формування компетентного
читача засобами мистецтва слова

*складалася історично,
поступово відгалужуючись
від основних наук
в окрему галузь*

Познайомтеся з досвідом навчання літератури в різних країнах:
<https://osvitanova.com.ua/posts/4167-praktychnyi-pidkhd-do-vyvchennia-literatury-zakhidnyi-dosvid>

МНЗЛ як наука має власні *об'єкт* та *предмет дослідження*, *специфічні методи дослідження*, *оперує специфічним методичним інструментарієм*.

Об'єкт
дослідження
МНЗЛ - процес
вивчення творів
зарубіжної
літератури в
ЗЗСО;
процес
формування
компетентного
читача

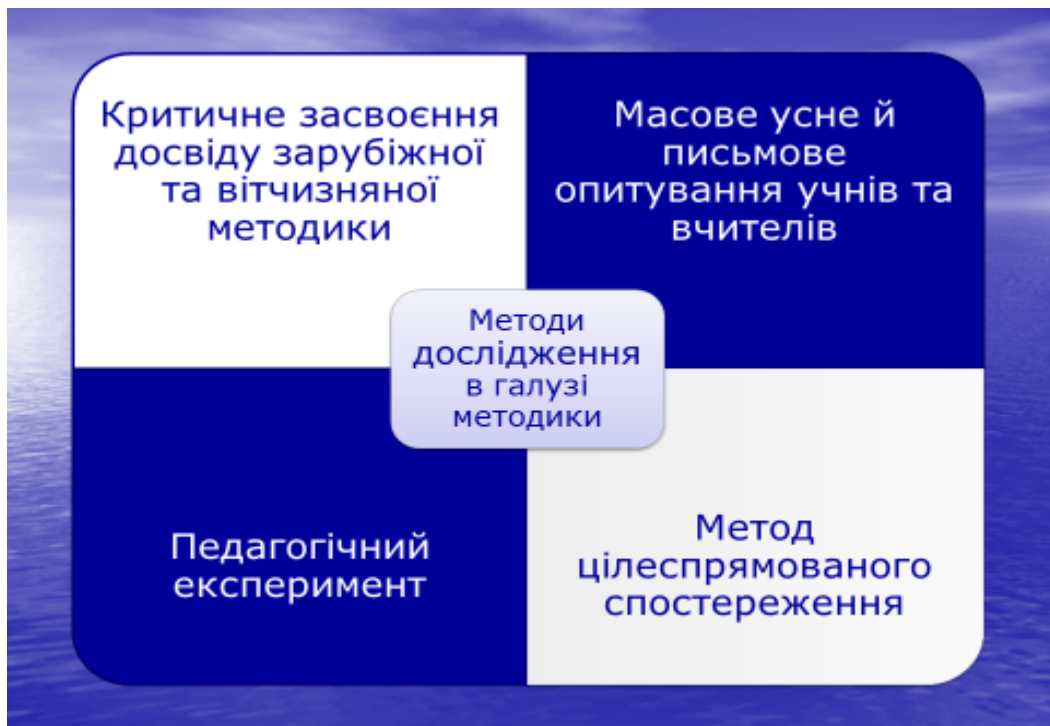

Предмет
дослідження МНЗЛ -
зміст, технології,
методи, прийоми,
види і форми
організації освітньої
діяльності учнів,
спрямовані на
розвиток читацької
компетентності

Зверніть увагу, як змінилося вивчення зарубіжної літератури в сучасній школі: https://www.youtube.com/watch?v=g_OUiUOvE68

Це стало можливим завдяки використанню специфічних *методів дослідження*.

МНЗЛ, як і інші науки, оперує загальнонауковими та *специфічними методами методи дослідження*. Специфічними є такі методи:

1. *Критичне засвоєння досвіду зарубіжної та вітчизняної методики* допомагає реформувати вітчизняну літературну освіту з опертям на найкращі здобутки світової спільноти.

2. *Метод масового усного й писемного опитування учнів* допомагає діагностувати рівень літературного розвитку та процес формування компетентного читача засобами зарубіжної літератури - знань, умінь та навичок; цінностей і ставлень учнів до художніх творів; коло читання підлітків і юнаків. Чим більше респондентів (учителів, учнів, батьків) буде охоплено дослідженням, тим вірогіднішими будуть його результати. Цей метод допомагає визначити перспективи подальшого вивчення зарубіжної літератури.

3. *Метод цілеспрямованого спостереження* допомагає вчителю визначитися з читацькими потребами, інтересами та здібностями, найпродуктивнішими формами роботи, найактуальнішими питаннями та спланувати роботу так, аби учням було цікаво читати твори зарубіжної літератури і вони відчували у цьому особистісну потребу.

4. *Метод педагогічного експерименту* допомагає вчителям на практиці перевіряти ефективність різних технологій навчання, розробляти та

реалізувати свої творчі ідеї, удосконалювати різні методики навчання, спираючись на якісні та кількісні показники очікуваних результатів навчання.

2. Історія становлення предмета в школі.

МНЗЛ має довгу історію. Вона розвинулася від окремих коментарів у давніх риториках та піїтиках до сучасних наукових теорій. Етапи розвитку науки зображені у схемі:

Етапи розвитку МНЗЛ

До XIX ст. методики як самостійної науки не існувало. Окремі рекомендації для навчання дітей читати різні тексти містилися у шкільних підручниках. У XIX ст. університетські викладачі мовознавчих і

літературознавчих дисциплін почали розробляти науково рекомендації для навчання учнів та студентів мови і літератури. Тоді ж УПЕРШЕ наукова спільнота підняла питання про необхідність відокремлювати навчання рідної та зарубіжної літератури в різні предмети. Офіційною датою виникнення методики навчання є 1844 р. – рік виходу книги Ф. Буслаєва « Про викладання вітчизняної мови».

У ХХ ст. вчені-методисти глибоко аналізували проблеми організації освітнього процесу з літератури, однаково переймаючись підготовкою вчителів. А. Макаренко розмірковував: «...Скільки у нас таких особливо талановитих вихователів? І чому повинна страждати дитина, яка потрапила до неталановитого педагога?.. Я на досвіді переконався, що вирішує питання майстерність, яка ґрунтується на вмінні, на кваліфікації...».

У школах Україна у ХХ ст. зарубіжна література як окремий предмет не вивчалася. Лише окремі твори зарубіжних авторів були включені в програму з російської літератури в російськомовних перекладах.

У вузах викладався курс методики російської літератури, в якому не були визначені, а звідси й висвітлені проблеми специфіки навчання методики вивчення окремих творів світової літератури, її методології. На цей час уже набули відомості дослідження вчених методистів: Н. Муравйової, С. Тураєва, А. Чавчанідзе, Т. Луценка, К. Нартова, Л. Мірошніченко та інших.

У 1992-1993 н.р. з оголошенням України незалежності від російської імперії у школах України з українською мовою навчання розпочалося системне вивчення курсу «Зарубіжна література». Але для нового предмету не було створено наукової основи. Провідну роль у розробці нової науки МНЗЛ відіграли фахові журнали, які були майданчиком для обговорення теорії і практики навчання.

3. Специфіка викладання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти України часів реформи НУШ.

Найважливішою рисою НУШ, в рамках якої нам зараз доведеться працювати і за критеріями якої будуть оцінювати нашу роботу, є її

спрямованість на ЦІЛІСНУ ОСВІТУ та ФОРМУВАННЯ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ УЧНІВ.

Цілісність освіти полягає у комплексному вивченні фактів, процесів, явищ. Стосовно літератури це означає, що вивчення конкретного художнього твору повинно супроводжуватися зануренням в історичні, культурні, мистецькі, звичаєві, побутові тощо аспекти відповідної епохи, країни, суспільного середовища. При цьому повинні перекидатися містки між різними предметами, що паралельно вивчаються. І тут надзвичайно бажаною була б взаємодія між учителями різних предметів для вироблення спільної термінології та узгоджених перехресних взаємопосилань.

Але це ідеальна модель. І я з власного досвіду знаю, наскільки важко її розв'язати, долаючи інертність як авторів програм, так і пасивність самих вчителів.

У мене є надія, що цю проблему вирішать вчителі, які зважаться, створивши групу, на основі модельних програм розробити свої узгоджені, які й реалізують ідею цілісної освіти. Таке співробітництво допоможе краще організувати навчання зарубіжної літератури, а саме:

- визначити специфіку вивчення зарубіжної літератури;
- створити систему вивчення зарубіжної літератури у взаємозв'язку з рідною;
- досліджувати процес формування наскрізних умінь;
- ефективно реалізувати виховну мету: розвивати в учнів громадянську, культурно-національну тощо ідентичності;
- удосконалювати володіння українською мовою, якою учні вивчають твори зарубіжної літератури.

Така система навчання зарубіжної літератури у взаємозв'язках з рідною літературою сприятиме глибшому розумінню світового літературного процесу, допомагатиме формуванню літературних понять, розвиватиме літературні смаки і потреби тощо.

Отже, методика викладання зарубіжної літератури - це не щось подібне до своєрідного конгломерату думок, суджень і понять;

методиці літератури властива така внутрішня єдність, яка дає їй можливість відбивати різні форми суспільного розвитку життя.

Отже, допомогти вчителю набути спеціальних педагогічних умінь для викладання шкільної дисципліни «Зарубіжна література» покликана МНЗЛ як навчальна дисципліна в закладах вищої освіти

Основна література

1. Ковбасенко Ю. І. Нова українська школа : штрихи до портрета (без глянцю та дьогтю) Освітня політика. Портал громадських експертів. 2018. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/1173-nova-ukrajinska-shkola-shtrikhi-do-portreta-bez-glyantsyu-ta-dogtyu>
2. Куцінко, О. Г. Особливості викладання зарубіжної літератури в школі. Харків : Основа, 2018. 94 с.
3. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник для студентів вищих закладів освіти. Київ : Ленвіт, 2000. 240 с.
4. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник. Київ : Слово, 2010. 432 с.

5. Наукові основи методики літератури. Навчально-методичний посібник. За ред. доктора пед. наук, проф., члена-кореспондента АПН України Н.Й.Волошиної. К.: Ленвіт, 2002.
6. Нова українська школа: основи Стандарту освіти / За ред. М. Товкало, Л. Гриневич, В. Бриндзи та ін. Львів, 2016. 64 с.
7. Удовиченко Л.М. Теорія і технологія вивчення художніх образів-персонажів у курсі зарубіжної літератури старшої школи: монографія. Київ, 2020. 352 с.
8. Штейнбук Ф.М. Методика викладання зарубіжної літератури в школах: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2007. 316 с.

Додаткова література

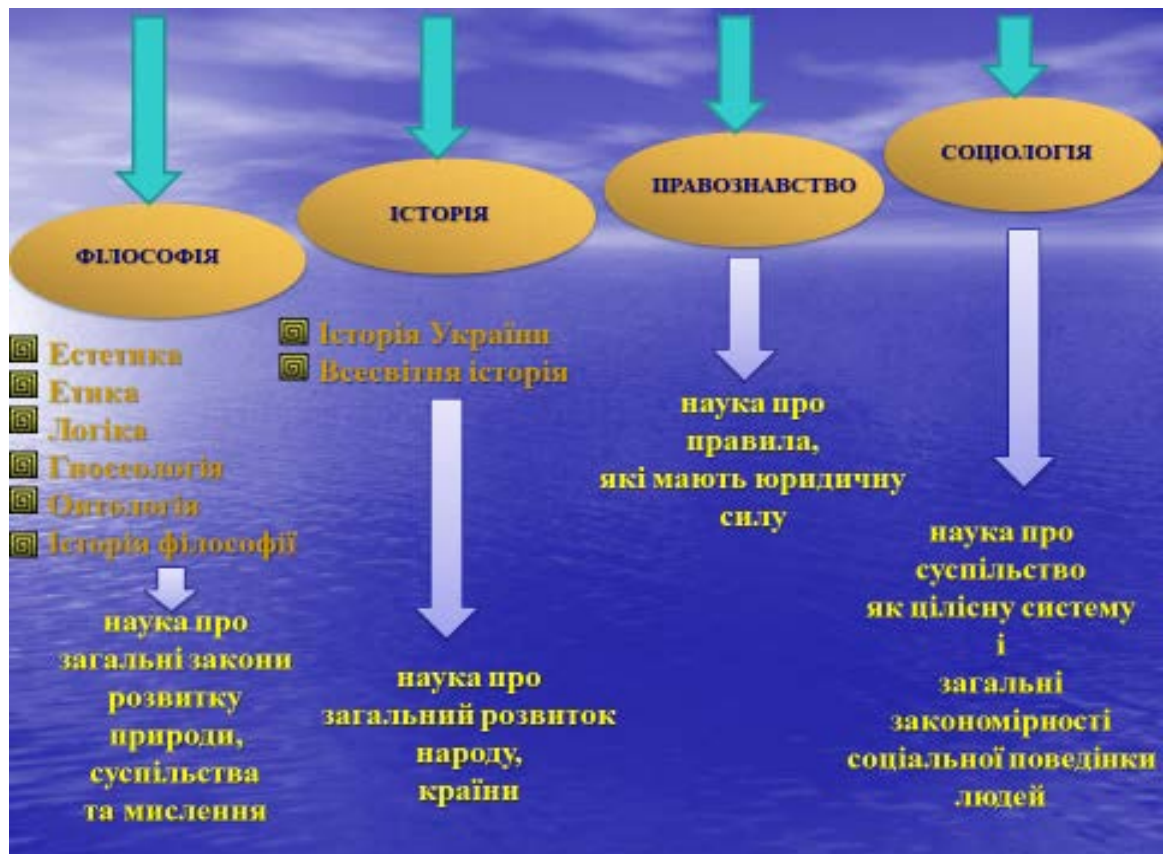
1. Громадянське виховання у формах і змісті виховної діяльності освітніх закладів: методичні рекомендації. Дніпропетровськ: Промінь, 2000. 171 с.
2. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. Львів, 2016. 64 с.

ТЕМА 2.
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
НАВЧАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.

Методика навчання зарубіжної літератури у закладах вищої освіти спирається на головні закони розвитку мистецтва, літератури, культури, освіти тощо. Науки, на здобутки яких спирається МНЗЛ становлять її *методологію*.

Методологічні засади методики навчання зарубіжної літератури в школі зображені на слайді:

Традиційна методична наука одним з головних витоків свого розвитку вважала філософію. Сьогодні вона оперує здобутками філософії освіти.

Досвід сучасних учених-літературознавців акумулюваний у працях Г. Абрамовича, О. Бандури, П. Волинського, М. Гуляєва, Л. Тимофєєва, що допомагають майбутнім учителям-словесникам розширити й поглибити свої теоретичні знання в галузі літературознавства.

Систематизацією об'єктивних закономірностей освіти й виховання займається педагогіка, яка складається з теорії навчання і теорії виховання.

Досліджуючи струнку систему загальної освіти, яку розробив Я. Коменський, варто врахувати питання про загальнонаціональну школу, плановість процесу освіти, відповідність ступенів освіти віку людини, навчання рідною мовою, поєднання гуманітарної і науково-технічної загальної освіти, класно-урочної системи.

Наприкінці ХХ - на початку ХХ ст. реформування освіти на національних засадах - одне з важливих завдань. Традиційна система освіти

аналізується, піддається критиці. Сьогодні в Новій українській школі на перший план поставлено учнів-читачів, з їх здібностями, нахилами, потребами й інтересами. І проголошено думку, що в літературній освіті вчителі мають спиратися на особливості дитини і розвивати їх, а відповідно розвивати й читацьку компетентність учнів.

Наступним основним трендом НУШ є формування наскрізних умінь учнів, зазначені на слайді:

Ці тренди спрямовані на формування загальних компетентностей учнів сучасної школи.

Значну роль у розвитку освіти відіграє навчальне телебачення, яке допомагає учителям та учням удосконалювати освітній процес.

Отже, *методологічна основа* методики навчання зарубіжної літератури – це коло наук, що становлять основу системи навчання предмета та стимулюють її розвиток.

Джерела, які постійно живлять методика навчання зарубіжної літератури:

- досвід закладів загальної середньої освіти України;
- передовий досвід зарубіжних закладів загальної середньої освіти;
- спеціально організовані педагогічні експерименти, що підтверджують чи спростовують істинність наукових рекомендацій.
- результати новітніх наукових досліджень у суміжних галузях;

Основна література

1. Ісаєва О.О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури. К., Вид-во НПУ ім.М.П.Драгоманова, 2003. 380 с.
2. Клименко Ж.В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи: Монографія. К.: Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2006. 340 с.
3. Ковбасенко, Ю.І. Нова парадигма літературної освіти в Україні крізь призму SWOT–аналізу // П'яті Волошинські читання «Творча майстерня Ніли Волошиної у перспекції філологічного простору Нової української школи»: Тези доповідей Усеукраїнської науково-практичної конференції. 22–25 червня 2017 року. Миколаїв, 2017. С. 63–67. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/19860/>
4. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник / Л. Ф. Мірошніченко. Київ : Слово, 2010. 432 с.
5. Удовиченко Л.М. Теорія і технологія вивчення художніх образів-персонажів у курсі зарубіжної літератури старшої школи: монографія. Київ, 2020. 352 с.
6. Штейнбук Ф.М. Методика викладання зарубіжної літератури в школах: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2007. 316 с.

Додаткова література

1. Актуальні проблеми науково-методичного забезпечення викладання зарубіжної літератури в навчальних закладах України: збірник матеріалів конференції / ред. Ю. І. Ковбасенко. Київ : Київський міжрегіональний інститут удосконалення вчителів ім. Бориса Грінченка, 2001. 219 с.
2. Громадянське виховання у формах і змісті виховної діяльності освітніх закладів: методичні рекомендації. Дніпропетровськ : [Промінь], 2000. 171 с.

Ресурси

1. Левітас Ф., Ковбасенко Ю., Салата О. Репрезентація українсько-єврейських відносин у творах Шолом-Алейхема та Б. Грінченка *Український історичний журнал*, 2020, № 4, с. 77-84. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/179830/08-Levitas.pdf?sequence=1>
2. Удовиченко Л.М. та ін. Зарубіжна література в таблицях і схемах. / за заг. ред. Л. М. Удовиченко, А. В. Кулешової. 5 клас. 2019. 66 с. URL: <http://yakistosviti.com.ua/uk/Zarubizhna-literatura-2021>
3. Удовиченко Л.М. та ін. Зарубіжна література в таблицях і схемах. 6 клас. / за заг. ред. Л. М. Удовиченко, І. В. Стеценко. 2019. 74 с. URL: <http://yakistosviti.com.ua/uk/Zarubizhna-literatura-2021>

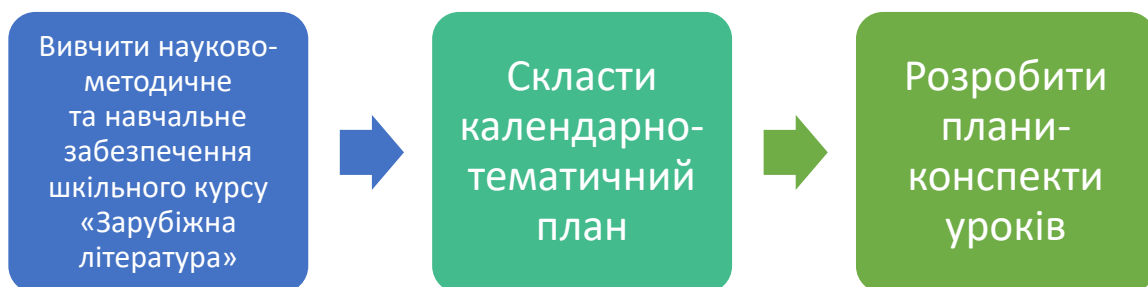
ТЕМА 3.
ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ
ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА.
ТИПИ І СТРУКТУРА УРОКІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

1. Види планів у роботі учителя словесника

Сьогодні потрібно забезпечити навчання і виховання школярів з урахуванням вимог Нової української школи, щоб приблизити рівень знань, одержаних учнями у школі, до тих вимог, які ставить життя, забезпечити всебічний розвиток особистості. Досягнення цієї мети залежить від інтелектуального багатства, культури, кругозору, ерудиції вчителя, від того, які його духовні запити і як він їх задовольняє. У зв'язку із цим постійно зростає значення вдумливого планування, тобто розробки цілей, завдань і змісту роботи вчителя-словесника.

Успішне вивчення курсу зарубіжної літератури у великій мірі залежить від того, як сплановано навчальний матеріал. Учителі складають *календарно-тематичні* та *поурочні* плани.

Алгоритм дій

План – певний порядок розміщення навчального матеріалу та визначення послідовності дій, спрямованих на досягнення навчально-виховної мети.

Календарно-тематичний план із зарубіжної літератури

Календарно-тематичний план складається на початку навчального року (як правило, 10 вересня останній термін). Він обов'язково затверджується адміністрацією школи (завучем). Після затвердження такий план стає документом і є обов'язковим для виконання. План складається на півріччя (семестр). Дехто практикує планувати навчальний матеріал на цілий навчальний рік, таким чином вивільняється час зимових канікул для інших видів роботи.

В сучасних умовах можна придбати у книгарнях календарно-тематичне планування як методичний посібник. Але пам'ятаємо: якщо ви творчий і відповідальний учитель, то самостійно повинні продумати і визначити теми і термін уроків різних типів.

Календарно-тематичний план із зарубіжної літератури ґрунтується на чинній програмі курсу, яку обрав заклад освіти. Учитель має врахувати особливості учнівського колективу і так розподіляти навчальний час, аби досягти найвищих результатів. А також вимоги до навчання предмета, які викладаються у Методичних рекомендаціях Міністерства освіти і науки України до початку кожного навчального року. Ознайомтеся зі зразком Методичних рекомендацій про навчання зарубіжної літератури у 2021/2022 навчальному році.

<https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-pro-vikladannya-navchalnih-predmetiv-u-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20212022-navchalnomu-roci>

Рубрики календарно-тематичного плану:

На кожному уроці зарубіжної літератури вчителю важливо приділяти належну увагу формуванню наскрізних умінь учнів ефективно спілкуватися усно та письмово. Тому в календарно-тематичному плані потрібно передбачити певну кількість годин на навчання учнів *монологічного та діалогічного мовлення, написання творчих та дослідницьких робіт, есе, статей, конспектів або тез, стислих та розгорнутих повідомлень, доповідей, рецензій або відгуків, укладання питань для інтерв'ю, репортажу тощо.* Наприклад, майже втрачена добра традиція письмових привітань, листування. Сьогодні на уроках з української мови поновлюється така робота. Тому вчителю зарубіжної літератури при укладанні календарно-тематичного плану

важливо узгодити напрями роботи з планами роботи вчителів інших предметів.

Також вчитель має спланувати вивчення творів за вибором, які запропоновані модельною програмою. І обов'язково узгодити вибір з учнями та їх батьками як рівноправними учасниками освітнього процесу.

План-конспект уроку зарубіжної літератури.

Схема плану-конспекту уроку виглядає так:

Розглянемо компоненти ПКУ детальніше.

Тема уроку.

Наприклад: перший урок з вивчення казок у 5-му класі назвемо словами відомого дослідника мистецтва слова В. Проппа «Казка народжується, звичайно, з життя». Осмислення метафори «народжується з життя» сприятиме усвідомленню оптимістичного й гуманістичного звучання усної народної творчості.

Тема уроку може бути сформульована в формі проблемного запитання, що стане стрижнем усього уроку, наприклад: «Чи можете уявити своє життя без казок?».

У формулюванні теми уроку може бути пропущене домінантне слово, яке треба буде відновити упродовжі уроку. Таким чином тема стає основою створення проблемної ситуації: «... <Переклад> - ось що дає можливість нам читати рідною мовою твори письменників та письменниць різних країн.» (5 клас, вступний урок).

Тема уроку обов'язково оголошується на уроці та стисло записується у зошит. Це важливо для актуалізації опорних знань учнів, стимулювання їхньої уваги, цілепокладання та планування подальшої позаурочної роботи. Звернення до теми на підсумковому етапі уроку дозволить ефективно підбити підсумки і скоригувати домашнє завдання.

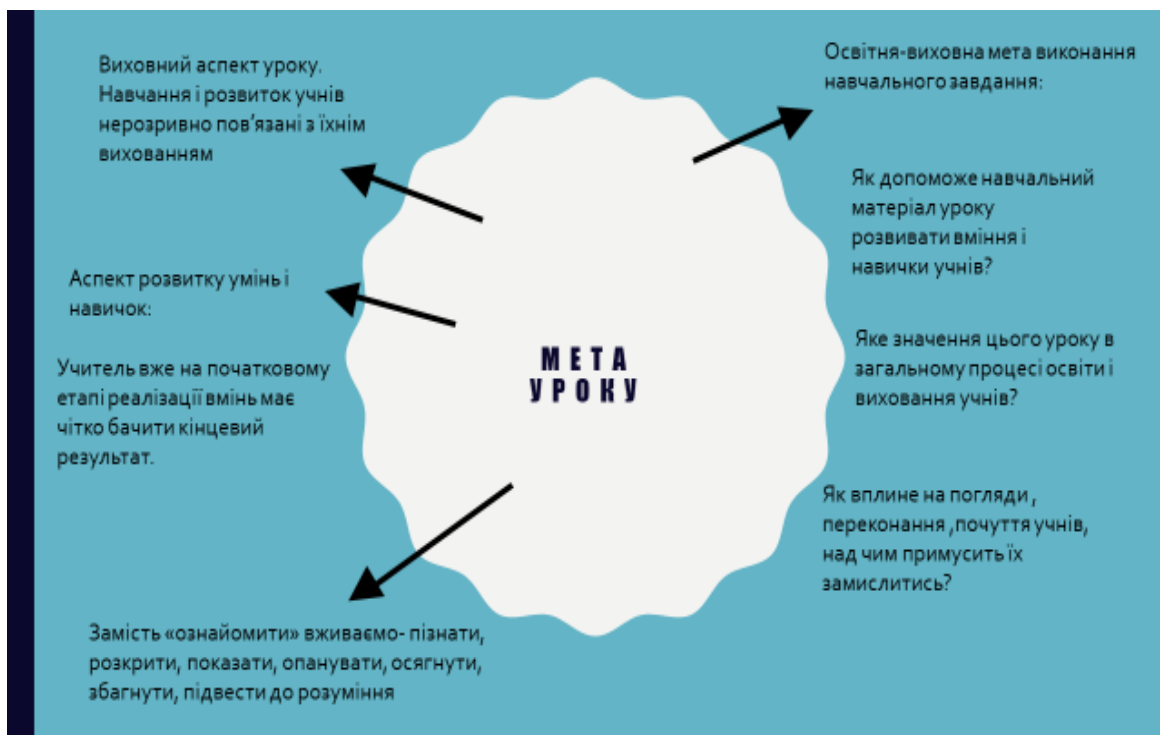
2. *Епіграф до уроку* зарубіжної літератури дозволить в додатковий спосіб зацентувати увагу учнів на ідеї уроку. За епіграф можна взяти:

- рядки з виучуваного художнього твору;
- крилаті вислови;
- висловлювання відомих людей;
- цитати з творів на ту ж тему тощо.

Наприклад, прислів'я часів стародавнього Риму - *Littera scripta manent* - *написане залишається*, або його іншу версію – *Слова легкі, письмена тривкі* – можна використати як епіграф до вивчення будь якої теми курсу зарубіжної літератури. Упродовж уроку або упродовж вивчення цілої теми доцільно пропонувати учням подискутувати про глибокий смисл цього прислів'я, дати можливість погодитись з ним або заперечити, прийняти або запропонувати власний епіграф. Така робота сприятиме організації аналітичної та інтерпретаційної роботи учнів, спонукатиме їх перетворювати знання, осмислювати та переосмислювати основні ідеї, що обговорюються, та на їх основі формулювати власні.

3. *Мета.* Ефективність уроку залежить від його мети – спрямованості на формування компетентностей, визначених програмою, та на досягнення очікуваних результатів навчання. Складники мети уроку можна вибирати з відповідної рубрики до теми програми курсу (Див. чинну програму курсу). Вся подальша драматургія уроку буде спрямована на те, аби досягнути поставленої мети.

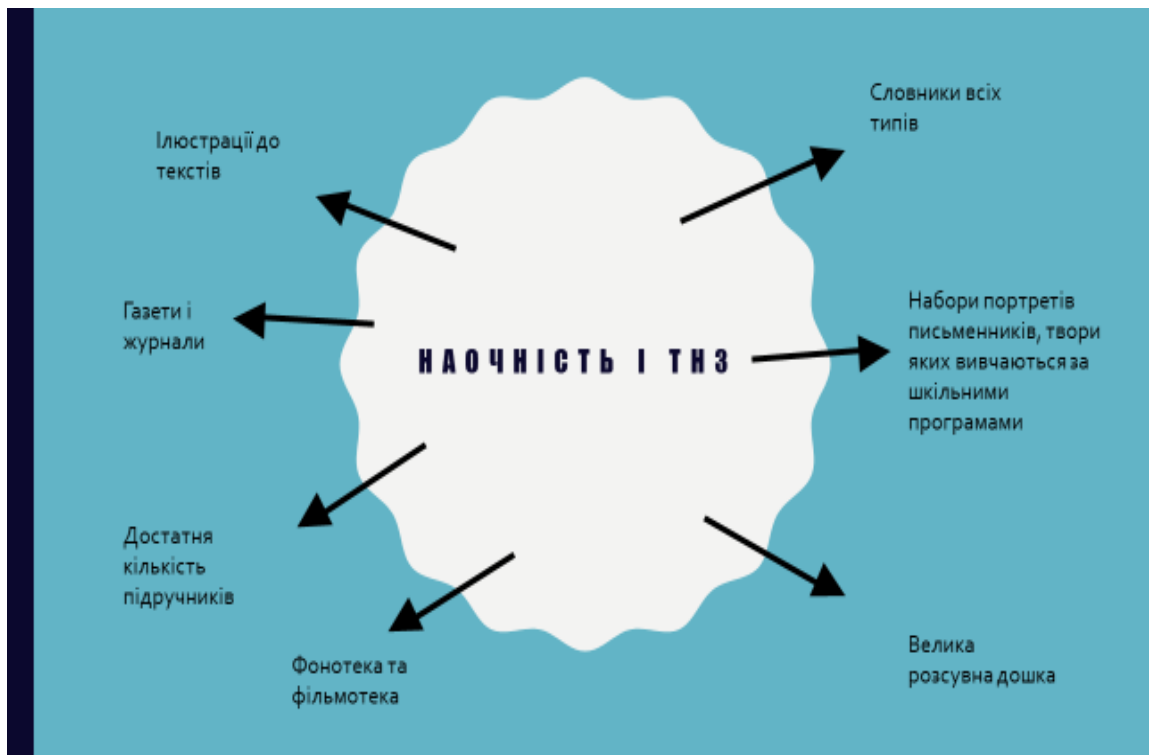
4. *Обладнання (або наочність) до уроку* – буває трьох видів:

- візуальна (таблиці, схеми, інформаційні або асоціативні грона, кластери, карти знань, презентації, лепбуки тощо; репродукції, афіші, плакати, постери тощо);
- аудіальна (аудіозаписи виразного або художнього читання різних текстів, записи музичних творів за мотивами, пісень на слова віршів, аудіоряди для виразного читання тощо);
- аудіовізуальна наочність (уривки з фільмів, вистав, буктрейлери, кліпи тощо).

Кожен вид наочності виконує свої важливі функції в освітньому процесі, робить неповторним вивчення теми чи художнього твору,

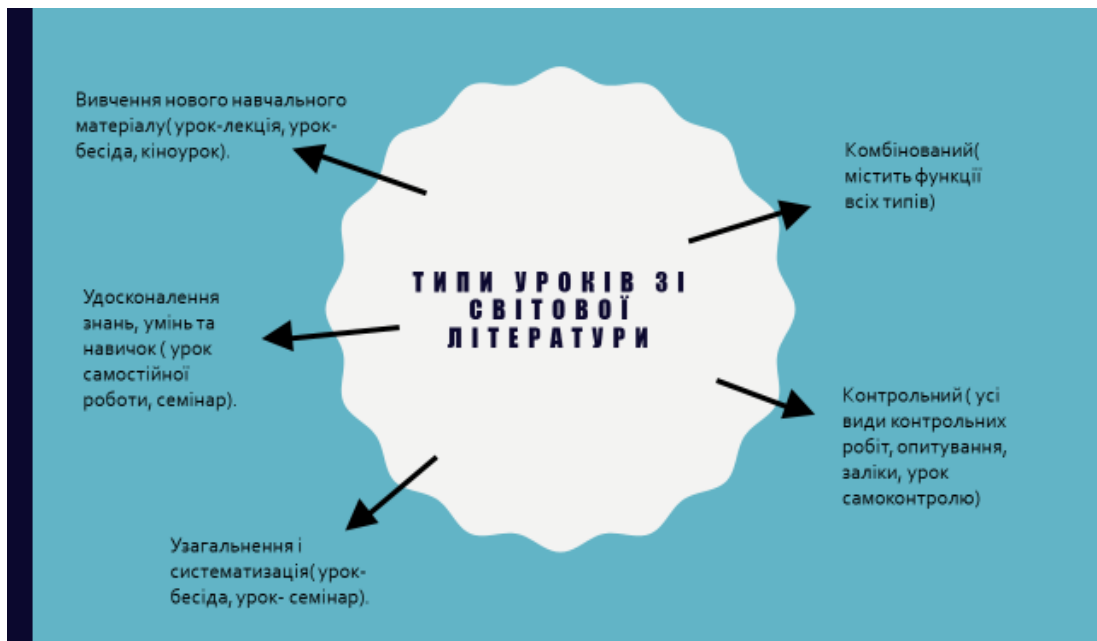
стимулює роботи і створює важливі асоціативні ряди з вивченим матеріалом у свідомості учнів.

Поширені в практиці види наочності зображені на слайді:

Останнім часом активізувалося застосування на уроках зарубіжної літератури *комп'ютерних технологій*, які дозволяють урізноманітнювати наочність, організовувати спільну роботу по її виготовленню на уроках або в домашній роботі, індивідуально або у співпраці з іншими. Виконання завдань на виготовлення наочності тільки сприятиме перетворенню знань, систематизації та узагальненню отриманої інформації.

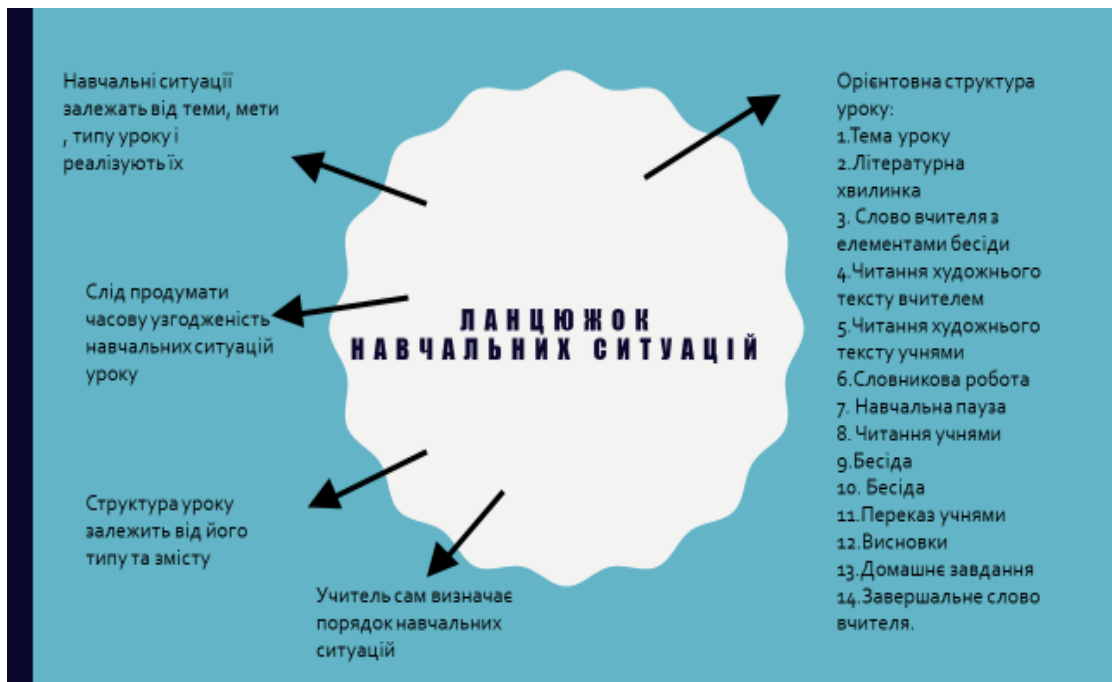
5. *Тип уроку.* Залежить від його теми, мети, драматургії та змісту. Найповніше класифікації типів уроків розкрила Л. Мірошніченко (див. [Мірошніченко, 2010, с. 148]).

7. *Перебіг уроку* (план, тези або план-конспект уроку, у якому розкривається послідовність навчальних ситуацій).

Слід зазначити, що перед проведенням уроку вчителю важливо продумати його драматургію, вибудувати послідовність різних видів діяльності, передбачити читання художнього твору, роботу з наочністю, обговорення актуальних питань, виконання практичних завдань тощо.

Але при цьому вчителеві важливо бути мобільним і гнучким, готовим до імпровізації та зміни видів діяльності. Важливо організувати роботу в такий спосіб, аби учні отримували відповіді на свої питання та продовжували осмислювати важливі для себе проблеми у виконанні домашніх завдань.

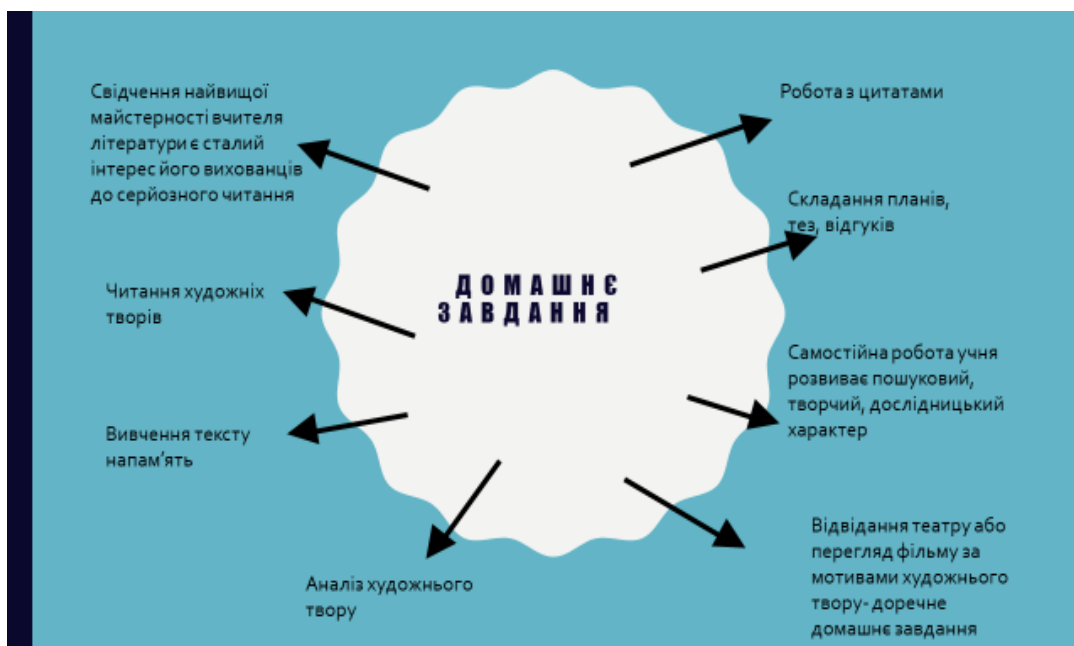

8. *Підсумки уроку.* Це важливий компонент уроку, коли вчитель ставить питання до учнів, і у спільній розмові вони з'ясовують, наскільки досягли очікуваних результатів.

9. *Домашнє завдання.* Важливе місце у навчальній діяльності учнів займає домашня робота, яка передбачає самостійне виконання навчальних

завдань за межами уроку (безпосередньо дома або в години самопідготовки в школах-інтернатах).

Для успішної самостійної роботи вдома учень повинен бути уважним і спостережливим, вміти запам'ятовувати, виконувати мислительні операції, цінувати й розподіляти час, фіксувати прочитане, побачене, почуте (тези, анотація, рецензія; ейдос-конспект, кроссенс, «стрічка життя»; питання до тексту, питання до автора, питання до однокласників тощо).

Основна література

1. Кудряшов Н. Типологія уроків по літературі / Взаємозв'язь методів обучения на уроках літератури. М.: Просвещение, 1981. 270 с.
2. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник. Київ : Слово, 2010. 432 с.
3. Удовиченко Л.М. Теорія і технологія вивчення художніх образів-персонажів у курсі зарубіжної літератури старшої школи: монографія. Київ, 2020. 352 с.

4. Штейнбук Ф.М. Методика викладання зарубіжної літератури в школах: навчальний посібник / Ф. М. Штейнбук. Київ : Кондор, 2007. 316 с.

Додаткова література

1. Актуальні проблеми науково-методичного забезпечення викладання зарубіжної літератури в навчальних закладах України: збірник матеріалів конференції / ред. Ю. І. Ковбасенко. Київ : Київський міжрегіональний інститут удосконалення вчителів ім. Бориса Грінченка, 2001. 219 с.
2. Громадянське виховання у формах і змісті виховної діяльності освітніх закладів : методичні рекомендації. Дніпропетровськ : [Промінь], 2000. 171 с.
3. Удовиченко Л.М. Енциклопедія-довідник зі світової літератури. За заг. ред. Н. М. Кадоб'янської. К. : Освіта, 2012. 143 с.
4. Удовиченко Л.М. Авторська концепція підручників із зарубіжної літератури для старшої школи. *Проблеми сучасного підручника: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, 18-19 травня 2018 р., м. Мінськ. К.: Педагогічна думка, 2018. С. 89-93.

Підручники та навчальні посібники

1. Зарубіжна література: підруч. Для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Н.М. Кадоб'янська, Л.М. Удовиченко. Х.: ФОЛІО, 2016. 304 с.
2. Зарубіжна література. 8 клас. Зошит для поточного та тематичного оцінювання / Н. М. Кадоб'янська, Л. М. Удовиченко. К. : Видавничий дім «Освіта», 2016. 96 с.
3. Зарубіжна література. 8 клас. Хрестоматія / Н.М. Кадоб'янська, Л.М. Удовиченко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2016. – 400 с. (у співавторстві).
4. Зарубіжна література: підруч. Для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Н.М. Кадоб'янська, Л.М. Удовиченко. Х.: ТОВ «СИЦІЯ», 2017. 272 с.
5. Зарубіжна література. 9 клас. Зошит для поточного та тематичного

- оцінювання / Н. М. Кадоб'янська, Л. М. Удовиченко. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2017. - 84 с.
6. Зарубіжна література. 9 клас. Хрестоматія / Н.М. Кадоб'янська, Л.М. Удовиченко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2017. – 384 с. (у співавторстві).
 7. Зарубіжна література. Рівень стандарту: підруч. для 10 кл. закладів загальної середньої освіти / Н.М. Кадоб'янська, Л.М. Удовиченко. Х.: ТОВ «СИЦІЯ», 2018. 256 с.
 8. Зарубіжна література. 10 клас. Рівень стандарту: зошит для поточного та тематичного оцінювання / Н. М. Кадоб'янська, Л. М. Удовиченко. К. : Видавничий дім «Освіта», 2018. 80 с.
 9. Зарубіжна література. 10 клас. Рівень стандарту: хрестоматія / Н.М. Кадоб'янська, Л.М. Удовиченко. К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. 336 с.
 10. Зарубіжна література. Рівень стандарту: підруч. для 11 кл. закладів загальної середньої освіти / Н.М. Кадоб'янська, Л.М. Удовиченко. Х.: ТОВ «СИЦІЯ», 2019. 256 с.
 11. Зарубіжна література. 11 клас. Рівень стандарту: зошит для поточного та тематичного оцінювання / Н. М. Кадоб'янська, Л. М. Удовиченко. К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. 72 с.
 12. Зарубіжна література. 11 клас. Рівень стандарту: хрестоматія / Н.М. Кадоб'янська, Л.М. Удовиченко. К.: Видавничий дім «Освіта», 2021. 336 с.
 13. Зарубіжна література. 5 клас. Зошит для поточного та тематичного оцінювання / Н. М. Кадоб'янська, Л. М. Удовиченко, М.С. Томашова. К. : Видавничий дім «Освіта», 2017. 64 с.
 14. Зарубіжна література. 6 клас. Зошит для поточного та тематичного оцінювання / Н. М. Кадоб'янська, Л. М. Удовиченко, Л.В. Кулешова, І.В. Стеценко. К. : Видавничий дім «Освіта», 2017. 96 с.
 15. Зарубіжна література. 7 клас. Зошит для поточного та тематичного

оцінювання / Н. М. Кадоб'янська, Л. М. Удовиченко, О.П. Єрмакова. К.
: Видавничий дім «Освіта», 2017. 80 с.

Ресурси

4. Електронні версії підручників <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/elektronni-versiyi-pidruchnikiv/>
5. Навчальні програми із зарубіжної літератури 5-9 класи <https://imzo.gov.ua/osvita/zagalno-serednya-osvita-2/navchalni-prohramy-5-9-klasy-naskrizni-zmistovi-liniji/zarubizhna-literatura-naskrizni-zmistovi-liniji/>

ТЕМА 4. МЕТОДИ, ПРИЙОМИ І ВИДИ РОБІТ З ЛІТЕРАТУРИ. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ.

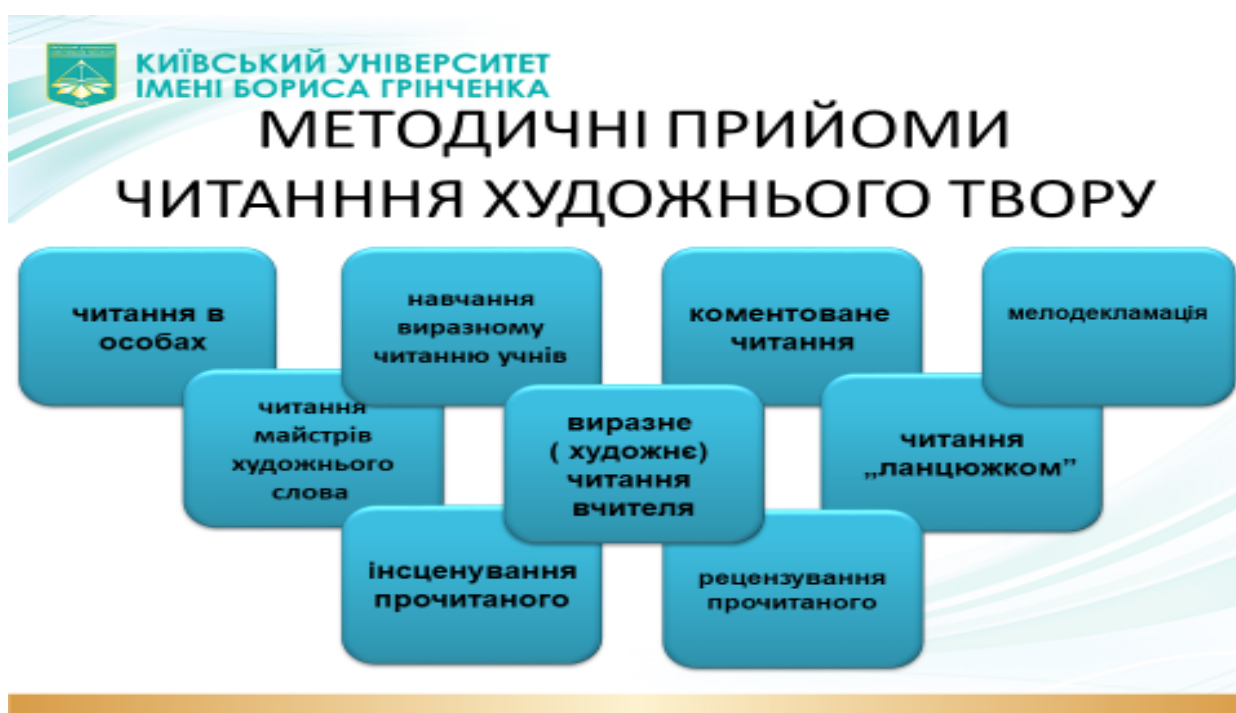
1. Метод творчого читання художнього твору.

Метод творчого читання – один із найважливіший у роботі по формуванню компетентного читача. Читання допомагає учневі пережити чужий досвід, втілений на сторінках художнього твору, осмислити та переосмислити його, завдяки емоційному переживанню зробити цей досвід власним тощо. Тому від того, наскільки правильно, вдумливо і виразно учні читають художні твори та наскільки глибоко їх розуміють, залежить первинна читацька інтерпретація та вся подальша робота з текстом.

Перегляньте ролик «Як навчити дітей творчо читати?». Поміркуйте, які інструменти ви б використали упродовж навчання учнів зарубіжної літератури? https://www.youtube.com/watch?v=V_03pOg0vNo

Загалом читання – складний процес пізнання, який пов'язаний з напруженою роботою творчої і відтворюючої уваги, спостереженням, рецепцією, інтерпретацією тощо.

Методичні прийоми реалізації методу творчого читання.

Учителеві важливо серед основних прийомів реалізації методу творчого читання, наведених на слайді, вибрати такі, які, з одного боку, поглиблюватимуть сприйняття тексту, а по-друге, – засвідчуватимуть рівень читацького розуміння та допоможуть спланувати подальшу аналітично-інтерпретаційну роботу. У розробці процедури проходження цього етапу врахована особлива роль учителя – керувати процесом читання та коригувати напрями інтерпретаційної діяльності учнів. В основу процедури покладено технологію О. Ісаєвої, де читацька діяльність розуміється як «специфічна форма навчальної діяльності когнітивно-комунікативного характеру, зміст якої полягає у свідомо керованому активному, цілеспрямованому сприйманні художнього тексту, творчому опрацюванні його залежно від вікових та пізнавальних можливостей і потреб школярів з метою формування естетичного смаку та особистісних духовно-ціннісних орієнтацій читачів» [Ісаєва, 2003, с. 56].

РІЗНОВИДИ ЧИТАННЯ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ	
ПРИЙОМ	КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА
ІНСЦЕНУВАННЯ	<ul style="list-style-type: none"> • спонукає учнів до творчого „переосмислення” • дозволяє посилити динамізм конфліктів художнього твору, гостріше накреслити сюжетні лінії • урок з елементами даного прийому є завжди видовищнішим та цікавішим
РЕЦЕНЗУВАННЯ ПРОЧИТАНОГО	<ul style="list-style-type: none"> • сприяє виробленню навичок аналізувати прочитане у класі, умінню слухати і оцінювати виконання художніх текстів товаришами • формує естетичний смак • розвиває критичне мислення
„ТЕАТР ПОЕЗІЇ”	<ul style="list-style-type: none"> • цікава декламація • наявність антуражу (сцена, зовнішній вигляд, музичний супровід) • сценарій • поетичний діалог

Познайомтеся з досвідом використання театралізацій на уроках зарубіжної літератури: <https://www.youtube.com/watch?v=dKkJYSvfMzk>

Сформулюйте свою думку про такий досвід.

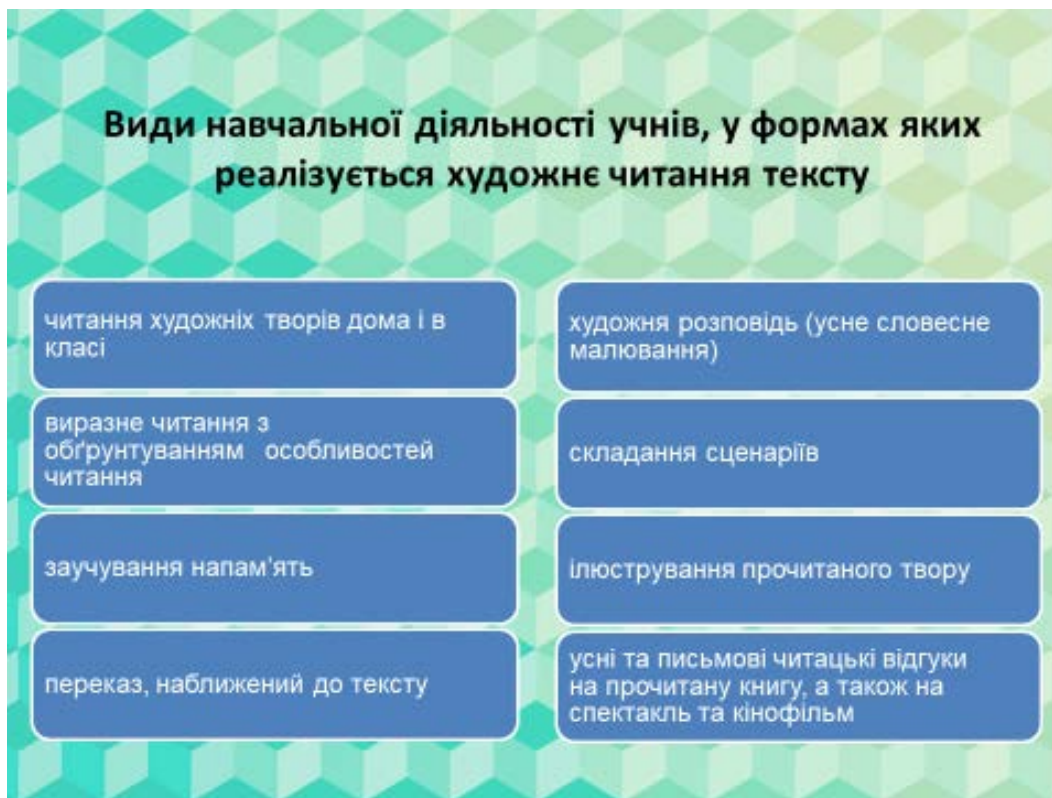
Прийом «Аудіогнига» або «Аудіовистава»

<https://www.youtube.com/watch?v=rv4Pwq8xp8E>

Аудіокниги Ганс Хрістіан Андерсен "Соловей"

Озвучила для проекту «Книги, що говорять» - Олена Фроляк за сприяння програми «Факти» телеканалу ICTV. Оформлення та звуковий супровід - Валерія Пірус.

Види робіт учнів для реалізації методу творчого читання.

2. Метод евристичної бесіди.

Як правило, метод евристичної бесіди – це метод, який використовується для перевірки рівня первинного читацького сприйняття та первинної читацької інтерпретації художнього твору. Але потрібно мати на увазі, що питання для евристичної бесіди ефективно будувати за принципом *тонких* (хто?, кому?, коли?, що? тощо) та *товстих* запитань (з якою метою?, завдяки

чому?, з чією допомогою?, з якими мотивами? тощо). Такі запитання не лише реалізують технологію критичного мислення та актуалізують у пам'яті учнів прочитаний текст, а й допомагають вчителю вибрати ті фрагменти твору, які потребують поглибленої уваги та ретельного аналізу.

Методичні прийоми реалізації методу евристичної бесіди.

Система питань, яку вчитель добирає для реалізації методу евристичної бесіди, з одного боку, має допомогти учням не лише організувати власну освітню діяльність, а й осмислити алгоритм пошуку художньої та наукової інформації для успішного виконання завдання.

Наприклад, для успішної роботи з художнім твором на етапі бесіди за прочитаним у 5-му класі упродовж вивчення *французької народної казки «Дроворубова донька»* доцільно запропонувати учням бесіду за такими питаннями

- *Що в казці «Дроворубова донька» було для вас особливо цікавим?*
- *Чим запам'яталися вам її герої та героїні? Якими ви їх уявляєте?*

- *Який уривок ви хотіли б інсценувати і чому?*
- *Чим відрізняється Маріон - найменша дроворубова донька - від своїх сестер?*
- *Які найнеймовірніші пригоди відбуваються з нею в казці?*
- *Поміркуйте, чому саме вона зазнає усіляких бід, поки, нарешті, стає щасливою.*
- *Що в поведінці дівчини подобається вам найбільше?*
- *Назвіть чарівних помічників Маріон. Чому всі вони охоче стають дівчині в пригоді?*
- *Важливе значення в народній казці має розмова героїв та героїнь - діалоги, що передають їхні думки та переживання. Виберіть один діалог із казки та прочитайте його за ролями, долучивши до цієї роботи однокласників/однокласниць.*
- *Прокоментуйте, наскільки ілюстрації допомогли вам зрозуміти художній твір.*

Евристичний метод найчастіше реалізується у формі евристичної бесіди, бесіди за планом, вільної бесіди або дискусії чи диспуту. Вони організовуються в три етапи:

- ✓ підготовчий етап: формулювання мети і основних питань для бесіди;
- ✓ основний етап: власне бесіда;
- ✓ підсумковий етап: результати обговорення.

ВИДИ БЕСІД

ВИД	КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА
ЕВРИСТИЧНА БЕСІДА	<ul style="list-style-type: none">• випереджувальні запитання, спрямовані на виявлення ступеня загального сприйняття тексту;• запитання щодо поетики;• загальні запитання, які дають змогу розуміння ідейно-художнього змісту твору
БЕСІДА ЗА ЗДАЛЕГІДЬ ВИЗНАЧЕНИМИ ПИТАННЯМИ	<ul style="list-style-type: none">• самостійний аналіз художнього твору;• висновки-цитати;• колективна бесіда;
ВІЛЬНА БЕСІДА	<ul style="list-style-type: none">• відсутність остаточно визначених питань;• орієнтовні питання для обговорення;• Обговорення питань, що мимовільно виникають.

Вдаючись до *бесіди за задалегідь визначеними питаннями*, учитель пропонує учням таку систему питань, яка дозволила б їм самостійно розібратися у художньому творі, знайти у його тексті необхідні докази, підтвердити при потребі свої висновки цитатами та підготуватися до колективної бесіди в класі.

Наприклад, запитання для евристичної бесіди, які ми пропонували у підручнику для 8-го класу упродовж вивчення однойменної трагедії Шекспіра:

1. *Розкажіть про сюжет трагедії «Ромео і Джульєтта».*
2. *Обґрунтуйте, чи є він оригінальним у світовій літературі, чи має певну літературну історію?*
3. *Проаналізуйте, хто і з яких причин загинув у трагедії Шекспіра «Ромео і Джульєтта»? Чию смерть можна вважати виправданою?*
4. *Чим п'єса «Ромео і Джульєтта» Шекспіра схожа на давньогрецьку трагедію?*
5. *Схарактеризуйте образ Ромео до зустрічі із Джульєттою, у стані закоханості до одруження і після того, як він отримав хибну звістку*

про смерть своєї дружини. Чи відображається розвиток характеру героя у монологів і діалогів?

- 6. Перечитайте монолог Джульєтти вкінці дії IV, 4. Чи схожа ця Джульєтта на Джульєтту з II-ї дії? Доберіть аргументи в підготуйтеся до дискусії.*
- 7. Обміркуйте, яку роль у трагедії відіграють випадковості (Збираючись на бал до Капулетті (I, 4), Ромео хоплений передчуттям біди; коли закохані освідчуються один одному, Джульєтта (II, 2) просить Ромео не присягатися, щоб це не виявилось поганою ознакою; убивши Тібальта, Ромео вигукує: «Доля грає мною (III, 1); дивлячись зверху на Ромео, що йде у вигнання, Джульєтта говорить: «Душа моя повна передчуттів похмурих!» (III, 5); Лоренцо боїться сили їх пристрасті)?*
- 8. Простежте, чи змінюються Ромео і Джульєтта під впливом кохання? Чи помітний розвиток героїв у творі?*

Наприклад бесіди за заздалегідь визначеними питаннями:

- 1. Які характерні риси постмодернізму ви запам'ятали?*
- 2. Чи зрозуміла для вас постмодерністська література?*
- 3. Які символи ви побачили у творі? Який сенс ви вклали у запальничку та равлика?*
- 4. Який кінець ви обрали: Життя чи Смерть?*
- 5. Чи знайшлись риси постмодернізму у творі «Скляний равлик»?*

Вільна бесіда, як правило, організовується у тих випадках, коли в учнів виникають непередбачувані питання і вони прагнуть обговорити ті складники художнього твору, які викликали у них найбільший інтерес.

Прийоми реалізації методу евристичної бесіди учнів

ВИД	КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА
ДИСПУТ	<ul style="list-style-type: none"> • проблемне запитання • докладно обґрунтована думка • полемічність висновків
ДЕБАТИ	<ul style="list-style-type: none"> • критичне мислення • ораторство
МОЗКОВИЙ ШТУРМ	<ul style="list-style-type: none"> • визначення проблеми • генерація ідей • аналіз ідей • пошук можливостей для їх реалізації • завершення

Для організації *дискусії* чи *диспуту* важливо вдало дібрати запитання або твердження. Однак ці формулювання мають стосуватися не лише художнього твору, а й реальних життєвих ситуацій, важливих та складних художніх, моральних, суспільних, філософських або іншої проблеми.

Наприклад, упродовж вивчення французької народної казки «Дроворубова донька» можна організувати експрес-дискусію (як то вимагає Держстандарт) завдяки такому завданню:

Об'єднайтеся в групи і подискутуйте про те, чи важливо, аби добро було активним. Використайте для аргументації своєї думки 2 епізоди з твору та 2 епізоди з реального життя. За результатами дискусії укладіть таблицю.

ДОБРО МАЄ БУТИ АКТИВНИМ	
ЗА	ПРОТИ

--	--

Сучасним учням надзвичайно подобається така форма роботи, вони з бажанням ставлять запитання, активно їх обговорюють, обстоюють власні переконання. І це підтверджує, що вчителю вдалося зацікавити учнів і заохотити їх до роботи.

Ще однією рисою *диспуту* є те, що, на відміну від бесіди чи дискусії, він не вимагає обов'язкової остаточної відповіді на те проблемне питання, яке її спричинило. Наприклад, у тому ж 5-му класі упродовж вивчення казки *«Синдбад-мореплавець»* доцільно запропонувати тему диспуту *«Чи можна сказати, що в новій країні Синдбад став успішним?»*

Диспут – це така форма обговорення, яка передбачає добір аргументів на підтвердження задекларованої думки.

Дебати

Дебати – інтерактивна форма роботи. Учні, які беруть участь у дебатах, навчаються думати критично. Критичне мислення не означає шукати помилки. Це означає аналізувати та синтезувати ідеї. Вони вчаться, як збільшити силу аргументу, як ясно сформулювати тези та перевірити законність ідей. Вони вчаться виявляти, як ідеї стосуються одна одної; вони розуміють важливість логічної послідовності. Перш за все учні вчаться думати абстрактно. Вони здатні бачити, що конфлікти не завжди стосуються грошей, особистих почуттів чи боротьби за владу - хоча все це, здається, на поверхні. Вони розуміють, що конфлікти часто живляться відмінностями цінностей та принципів.

Але критичне мислення не лише навичка, що корисна для дебатів. Це скоріше загальноінтелектуальна навичка, що є цінною під час використання в різних дисциплінах шкільного курсу. Під час вивчення літератури ті, які вміють критично мислити, знають, що у вивченні роману є більше, ніж просто запам'ятовування сюжету та імен головних героїв. Вони здатні ясно сформулювати враження від брехні поза текстом, вони можуть бачити особистість бачення автора і вплив суспільства, в якому перебуває автор. Під

час вивчення історії вони не обмежують себе вивченням фактів. Вони оцінюють ті рухи та сили, що визначають події. У математиці та інших точних науках вони бачать поза межами специфічної проблеми чи експерименту. Їм легко зрозуміти структуру законів та аксіом.

Мисленнєві навички, набуті в дебатах, є важливими та корисними і в інших ситуаціях. І те ж саме можна сказати про ораторські навички, що вдосконалюються під час участі у програмі. Учасники дебатів вивчають, як ясно висловлюватись перед аудиторією. Ці навички можуть допомагати таким учням під час навчання, але вони також важливі і для різних професій типу викладачів, юристів, управління або громадської діяльності.

3. Дослідницький метод.

Дослідницький метод ефективний в організації роботи на етапі аналізу художнього твору, коли основна увага вчителя і учнів зосереджена на глибокому проникненні в ті складники ідейно-естетичного змісту твору, детальний розгляд яких передбачений шкільною програмою. Використання різних прийомів реалізації дослідницького методу інтенсифікує освітній процес, спонукає учнів заглибитися у текст, сприяє поглибленню первинної читацької інтерпретації.

Реалізація дослідницького методу в різних формах.

Мультимедійний проект.

<https://www.youtube.com/watch?v=YlxAMNvd15c>

Прийоми реалізації дослідницького методу

- постановка проблеми для усього класу;
- пропозиція учителя щодо проведення семінарського заняття, у зв'язку з чим учні обирають теми доповідей, співдоповідей або готують виступи як опоненти;
- учитель пропонує учням для самостійного аналізу твір, що не вивчався за програмою, або твір, який вони з цією метою вибирають самостійно,

або їм пропонуються творчі завдання з естетичних, літературознавчих, культурологічних чи моральних проблем.

Наприклад, після вивчення *вступної статті* про літературні стилі у 9-му класі ефективно пропонувати учням такі дослідницькі завдання:

- Об'єднайтеся в групи за інтересами та підготуйте презентацію на одну з тем, використовуючи приклади з української і зарубіжної літератури, живопису, музики, архітектури: Стиль доби Античності. Стиль доби Бароко. Стиль доби Середньовіччя. Стиль Класицизму. Стиль доби Відродження.
- Використовуючи мережу Інтернет, підготуйте експонати для фотовиставки «Жіночі й чоловічі костюми різних епох і стилів».

А після вивчення розділу «Просвітництво» продуктивним є таке дослідницьке завдання:

- Використовуючи інтернет-ресурси, підготуйте презентацію на одну із запропонованих тем: Енциклопедія та «енциклопедисти».

Сторінки життя Вольфганга Амадея Моцарта. Просвітництво у Сполучених Штатах Америки.

4. Мета і завдання використання репродуктивного методу

Репродуктивний метод передбачає відтворення знань. Він дозволяє або самостійно сприймати освітній матеріал (читання статті підручника й укладання тез чи конспектування лекції вчителя тощо), або перевіряти, наскільки вчитель з учнями досягли очікуваних результатів навчання. Реалізується він за допомогою прийомів, спрямованих на репродуктивну, тбто відтворювальну, діяльність.

Прийоми реалізації репродуктивного методу

Приклад розповіді вчителя:

Популярна польська письменниця Барбара Космовська у численних інтерв'ю зізнається, що все життя захоплювалася і захоплюється художньою літературою. І важко визначити, в якій ролі більше: як читачка, як вчена-дослідниця, як викладач або як письменниця. Її професійні інтереси тісно пов'язані з творчою реалізацією.

Письменниця успішно пише для дитячої, для підліткової і для дорослої аудиторії, та все ж таки найбільшу любов та популярність їй принесли саме книжки для підлітків. Зокрема, роман про шістнадцятирічну дівчинку Бубу, яка носить джинси і мартенси, любить слухати класичну музику та грати у бридж.

Успіх Барбари Космовської пояснюють по-різному. З одного боку, письменниця розмовляє з юними читачами їхньою мовою (що вдало передає український переклад): робить це зрозуміло й відверто, не приховуючи й не завуальовуючи тих гострих питань, що цікавлять і тривожать читачів. З іншого, авторка часто звертається до гумористичних засобів, а це

розраджує і допомагає подолати найскладніші життєві ситуації. З третього, письменниця уникає дидактики та нав'язування своїх поглядів чи переконань. Вона - досвідчений розповідач, який уважно спостерігає за світом дітей і дорослих, аналізує ситуації, намагається осмислити їхні проблеми, захоплення, хобі та інтереси. І так створює героїв, близьких юному читачеві, спонукаючи його до переоцінки своїх поглядів і порозуміння з оточуючим світом.

Її твори для підлітків користуються великою популярністю в різних країнах, їх перекладено українською та іншими мовами.

Сама Барбара Космовська не раз зустрічалася з українськими читачами. Вона була почесним гостем Львівського міжнародного дитячого фестивалю, де і презентувала український переклад «Позолоченої рибки» - роману для підлітків, у якому авторка делікатно розкриває тему втрати близької людини.

Шкільна лекція суттєво відрізняється від лекції в ЗВО. Вона практично не використовується на адаптаційному рівні, епізодично - на базовому. Її впровадження у профільній школі дає високі результати.

Добираючи матеріал до лекції, вчителю важливо продумати, у який спосіб учні будуть його опрацьовувати та фіксувати у своїй пам'яті. Ефективними в цьому випадку є прийоми реалізації технології розвитку критичного мислення (укладання тез, формулювання питань до лекції, укладання Т-таблиць, гронування тощо).

Важливо також пам'ятати, що шкільна лекція триває упродовж 20-25 хвилин. А інший час присвячується реалізації інших етапів уроку.

Приклад шкільної лекції «Художній світ Барбари Космовської» (8 клас).

Особливий інтерес для Барбари Космовської становить підліткова література, яка відповідає власним, відмінним від літератури для дітей і літератури для дорослих, законам. З одного боку, така література має

враховувати, що її читачі вирости на дитячому мистецтві слова, а з іншого, - що вони швидко дорослішають і потребують реальної допомоги у вирішенні життєвих проблем.

Такі творчі інтереси вимагають від Барбара Космовської великої поваги до своєї аудиторії, чесності і відвертості в текстах. «Пам'ятати про свого читача, незалежно від його віку, – це, на мою думку, є обов'язком автора і звичайною, якщо хочете, чемністю. Якщо ми починаємо діалог, то, хочемо, щоб нас зрозуміли. Я завжди намагаюся про це пам'ятати, хоча це не завжди легко», - зазначала письменниця в інтерв'ю кореспондентам «ЛітАкценту».

ЛітАкцент - веб-портал про сучасну українську та зарубіжну літературу, започаткований у 2007 р. відомим українським дослідником художньої літератури професором Києво-Могилянської академії Володимиром Панченком.

Тому письменниця пише свої твори максимально щиро, не боїться на сторінках книжок говорити про складні та болючі питання життя молоді людини – розлучення батьків, непорозуміння з дорослими, смерть близьких, першу закоханість, проблеми з алкоголем, бідність тощо. Це важливі й актуальні теми, над якими рано чи пізно розмірковувала кожна доросла людина. «Змінилася мова, система цінностей, підхід до багатьох речей. Але сама молодь не змінилася. Підлітки так само вразливі, як і раніше, і так само потребують чесності. Якщо про це пам'ятати, то значно легше написати роман, у якому не буде фальші» - зазначає Барбара Космовська.

Своїми текстами Барбара Космовська прагне якомога ширше налагодити контакт між молодими людьми і світом літератури, тому вона намагається писати з гумором, відверто і зворушливо, схвильовано, але без дидактизму! Її обережні пояснення сприяють зацікавленню художніми текстами читачами різного віку.

Письменниця абсолютно переконана, що головною передумовою написання сучасного роману, який відповідав би сподіванням нинішнього читача, є пам'ять автора про власну молодість: помилки, спокуси і

небезпечні моменти... Кожна людина має власний юнацький досвід. Кожна колись «...блукала власними просторами й сподівалася на розуміння», потрапляла в ситуації, коли мала розв'язувати «вічні» проблеми (батьків і дітей, самотності, майбутнього, самопізнання, місця в родині, стосунків з батьками та друзями тощо). Тому у своїх романах вона прагне зрозуміти світ тінейджерів, сформулювати основні проблеми підлітків, визначити ключові питання, які їх хвилюють і накреслити шлях пошуку відповідей.

Словникова робота.

Тінейджер – слово англійського походження, складається з двох частин: «teen» - це закінчення у всіх числівників від 13 до 19, і «ager» - означає причетність до певного віку. Виходить, що тінейджер – це людина віком від 13 до 19. Це найскладніший вік в житті кожної людини, пов'язаний з формуванням власних поглядів на світ і людину, вибором життєвого шляху, яким більшість людей надалі йдуть все життя.

Перш ніж писати свої романи, Барбара Космовська детально вивчала інтереси своїх майбутніх читачів і дійшла висновку, що, ймовірно, молода людина хоче ототожнювати себе зі своїм героєм: розгубленим, незрозумілим, оточеним ворожим світом, позбавленим можливості порятунку. І романи про Гаррі Поттера, і «Сутінки» - найпопулярніші твори підліткової літератури - об'єднує спроба створити реальність, якої вже немає, але якої бракує сучасній молоді. Бо насправді це історії про універсальні цінності: кохання, дружбу. А ще – про проблеми віку...

Українські читачі знайомі з Барбарою Космовською за декількома її романами. Один з них – «Позолочена рибка». На початку роботи над цією книжкою авторка визначила, що буде вивчати одну з проблем, яка хвилює не лише молодь, а й дорослих читачів. Вона уважно аналізує мить, коли в житті героїні дрібні негаразди перестають важити більше, ніж те, що насправді є важливим і болісним. Дорослішання Аліції, складний вибір, намагання протистояти проблемам, на які люди не здатні вплинути, – це і є головні теми «Позолоченої рибки».

Роман “Буба” та його продовження “Буба: мертвий сезон”, окрім типових принад “дівчачої” літератури для підлітків, пропонують читачеві ще й погляд на проблеми нового, сучасного типу стосунків у родині та його впливу на формування особистості.

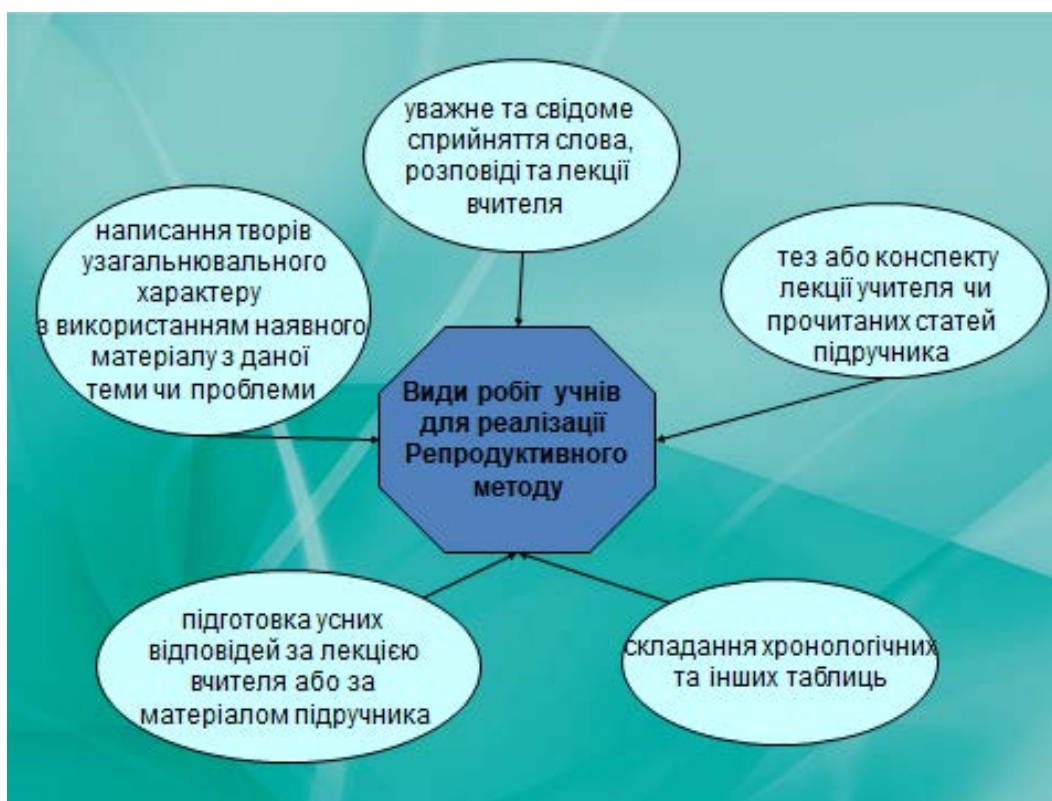
Це книжка для сімейного читання, написана в пригодницькому жанрі. Авторка цікаво виписує кожного персонажа, настільки добре, що про нього можна самому вигадати ще одну гумористичну історію. Герої «Буби» тримають читача в напрузі, від них весь час чекаєш несподіванки. В результаті читач не встигає оговтатися від одного сюжетного повороту, коли його знаходить новий. То знову у батьківський дім несподівано повертається старша сестра Буби Ольга, то її син «забруднює» дорогий килим, щоб привернути увагу дорослих, то пан Генрик дуриє своїх дітей із квитками спортлото, то Марися стає сектанткою, то Маньчаки з'їдають усі голубці, то ...

Особливість твору – неперевершено лукавий гумор. У романі іронізують усі, навіть мовчазна хатня робітниця Бартошова. Цей польський гумор - гострий, в'їдливий, але зовсім не образливий, – тверезий.

Завдання для учнів:

- 1. Розкажіть, чи зацікавили вас твори Барбари Космовської.*
- 2. Пригадайте, які твори пригодницького жанру ви читали. Чим вони характеризуються?*
- 3. За джерелами інтернет перевірте, чи посідають твори польської письменниці перші місця в українських рейтингах найпопулярніших творів з 2013 р.*
- 4. Знайдіть в інтернеті і перечитайте одне з інтерв'ю з Барбарою Космовською. Поясніть, чи викликає ця письменниця у вас довіру? Чим саме?*
- 5. Напишіть твір-звернення до уявного сучасного письменника. Висвітліть, про розв'язання яких основних проблеми з життя сучасних підлітків ви б хотіли прочитати на сторінках художніх творів.*

Види робіт учнів для реалізації репродуктивного методу.

Основна література

1. Кудряшов Н. Типология уроков по литературе / Взаимосвязь методов обучения на уроках литературы. М.: Просвещение, 1981. 270 с.
2. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник. Київ : Слово, 2010. 432 с.
3. Удовиченко Л.М. Теорія і технологія вивчення художніх образів-персонажів у курсі зарубіжної літератури старшої школи: монографія. Київ, 2020. 352 с.
4. Штейнбук Ф.М. Методика викладання зарубіжної літератури в школах: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2007. 316 с.

Додаткова література

1. Демчук О. Життєпис письменника: конспекти нестандартних уроків. Київ : Педагогічна преса, 2002. 192 с.

2. Дмитренко, К. А. Інноваційні методи викладання зарубіжної літератури. Харків : Основа, 2018. 92 с.
3. Навчальні ігри на уроках зарубіжної літератури. 5-11 класи / уклад.: І. Дворницька, Л. Зіневич. Тернопіль : Мандрівець, 2007. 224 с.
4. Скуратівський В.Л. Етюди з світової літератури: матеріали до уроків у старших класах в курсі «Зарубіжна література». Київ: Навчальні посібники, 1995. 70 с.
5. Зарубіжна література: підруч. Для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Н.М. Кадоб'янська, Л.М. Удовиченко. Х.: ФОЛІО, 2016. 304 с.

Ресурси

6. ВСЕУКРАЇНСЬКА ШКОЛА ОНЛАЙН
<https://mon.gov.ua/ua/tag/vseukrayinska-shkola-onlajn>
7. Електронні версії підручників <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/elektronni-versiyi-pidruchnikiv/>
8. Удовиченко Л.М. та ін. Зарубіжна література в таблицях і схемах. / за заг. ред. Л. М. Удовиченко, А. В. Кулешової. 5 клас. 2019. 66 с. URL: <http://yakistosviti.com.ua/uk/Zarubizhna-literatura-2021>
9. Удовиченко Л.М. та ін. Зарубіжна література в таблицях і схемах. 6 клас. / за заг. ред. Л. М. Удовиченко, І. В. Стеценко. 2019. 74 с. URL: <http://yakistosviti.com.ua/uk/Zarubizhna-literatura-2021>

ТЕМА 5.

ЕТАПИ ВИВЧЕННЯ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В БАЗОВІЙ І СТАРШІЙ ШКОЛІ.

1. Умовність розподілу матеріалу за основними етапами роботи над художнім твором.

Логіка поступового опрацювання художнього твору відповідає логіці пізнання.

Етапи вивчення художнього твору умовно представлені в інфографіці:

Як засвідчує досвід кращих вчителів, потрібний матеріал збирається й систематизується роками. Доцільність використання на уроці певного матеріалу визначається у процесі роботи. З часом відсіється другорядне і залишиться те, що викликає інтерес у школярів, заохочує до читання художніх творів.

2. Етап підготовки до сприйняття художнього твору та його роль у формуванні читацьких потреб і інтересів.

Перший етап вивчення літературного твору в школі - підготовка до сприйняття.

Емоційне налаштування учнів на сприйняття художнього твору визначає, наскільки уважно вони його будуть читати, спостерігати за розвитком авторської думки, звертатимуть увагу на художні деталі та замислюватимуться загалом над ідейно-естетичним змістом твору.

1. підготовка до сприйняття:

Методичні прийоми/форми роботи:

Роль підготовки до сприйняття або читання полягає у тому, аби викликати інтерес до художнього твору, спонукати до активного читання, стимулювати читацьку увагу.

Підготовка до читання твору включає три етапи:

- 1 етап – актуалізація опорних знань;
- 2 етап - вивчення біографії письменника, культурно-національної та суспільно-історичної ситуації;
- 3 етап – осмислення історії створення твору мистецтва слова.

Етап підготовки до читання є важливою умовою глибокого сприйняття художнього твору. Для цього використовуються такі методичні форми роботи:

- слово (розповідь, лекція) вчителя; презентація;
- виконання випереджальних завдань;
- бесіда за матеріалами з інших предметів;
- знайомство з додатковими матеріалами;
- різні види коментарів (історичний, біографічний, лексичний, а в старших класах ще й теоретико-літературний, філософський, культурно-національний тощо).

1. підготовка до сприйняття:

Методичні прийоми/форми роботи:

Творчий учитель сам обирає форму та методи підготовчої роботи.

творчий вчитель обирає:

Так, у 5 класі програма відводить на вивчення літературних казок народів світу 17 годин. Перші з них доцільно використати для вступного уроку на тему «Чарівники приходять до дітей», який буде своєрідною підготовкою до подальшого сприйняття казок учнями.

СПРИЙНЯТТЯ КАЗОК

5 клас

Заздалегідь:

На уроці:

На цьому уроці доречно представити п'ятикласникам таких авторів та їхні твори:

Ш.Перро («Червона Шапочка», «Ріке з чубчиком», «Попелюшка, чи Кришталевий черевичок», «Спляча красуня», «Кіт у чоботях»); брати Грімм («Бременські музиканти», «Горщик каші», «Заєць та Їжак», «Семеро сміливців»); В.Гауф («Маленький Мук», «Каліф-лелека», «Карлик Ніс»);

Е.Т.А.Гофман («Лускунчик»); Р.Кіплінг («Мауглі», «Ріккі-Тіккі-Таві», «Цікаве слоненя»); У.Дісней («Білосніжка та семеро гномів»); І. Франко («Лис Микита», «Абу-Касимові капці», «Коли ще звірі говорили»); О.Пушкін («Золотий півник», «Про попа та робітника його Балду», «Про сплячу красуню та сімох богатирів») тощо.

Доцільність використання на уроці певного матеріалу визначиться у процесі роботи. З часом відсіється другорядне й залишиться те, що викликає інтерес у школярів, заохочує до читання творів.

3. Етап читання художнього твору.

Обов'язковою умовою вивчення художнього твору є його прочитання. У 5-6 та 7-9 класах доцільно розпочинати читання художнього твору в класі. Це допоможе вірно спрямувати читацьку увагу та розставити важливі акценти,

вибудувати горизонт читацьких очікувань та стимулювати увагу учнів для подальшої самостійної роботи.

2 ЧИТАННЯ ТЕКСТУ

Вагому роль у читанні твору та його первинній інтерпретації відіграє, по-перше, організація процесу сприйняття учнями особливостей художнього тексту та формування первинної читацької інтерпретації, а по-друге, – визначення учителем рівня читацького розуміння твору та планування подальшої аналітичної роботи.

У розробці процедури проходження цього етапу важливо враховувати особливу роль учителя – керувати процесом читання та коригувати напрями інтерпретаційної діяльності учнів. В основу процедури ефективно покласти технологію О. Ісаєвої, де читацька діяльність розуміється як «специфічна форма навчальної діяльності когнітивно-комунікативного характеру, зміст якої полягає у свідомо керованому активному, цілеспрямованому сприйманні художнього тексту, творчому опрацюванні його залежно від вікових та пізнавальних можливостей і потреб школярів з метою формування естетичного смаку та особистісних духовно-ціннісних орієнтацій читачів».

Потребу індивідуалізувати процес читання художнього твору старшокласниками, зберігаючи читацьке право учнів на власну інтерпретацію, підкреслюють вчені-методисти Ю. Бондаренко, С. Жила, О. Ісаєва, Ж. Клименко, О. Куцевол, Л. Мірошніченко, Л. Нежива, Г. Токмань, Л. Удовиченко, В. Шуляр та ін.

4. Етап підготовки до аналізу художнього твору.

Його мета:

- виявити рівень первісного осмислення прочитаного,
- з'ясувати перші враження учнів та їхні початкову оцінку художнього твору,
- визначити ті складники художнього твору, які потребують поглибленої роботи.

3. Підготовка до аналізу твору

Словникова робота

учні пояснюють самі

контекст

синонімічний ряд

виноски

наочність

словники

З'ясувати це можна за допомогою: переказу прочитаного (у 5-6 кл.), тестування, фронтального опитування та словникової роботи (у 7-9 та 10-11 класах).

Наприклад, після прочитання учнями казки «Синдбад-мореплавець» (І частина) доцільно запропонувати учням виконати такі завдання:

1. Укладіть карту пригод Синдбада-мореплавця та проілюструйте ті її фрагменти, які видалися вам чарівними. У роботі використайте свої знання з природничих наук про карти.
2. Пригадайте, з якою метою Синдбад вирушає з Багдада в плавання. Поясніть, які цінності ним рухали. Аргументуйте, які з цих цінностей персонажа ви найбільше поділяєте.
3. Розкажіть, чому прекрасний острів, на який прибув корабель Синдбада, опускається в море, коли команда розпалює там вогнище.

5. Етап елементів аналізу художнього твору в середніх класах та аналізу художнього твору в старших класах.

Кожний прямує до книги своїми шляхами
і кожний відкриває її по –своєму.

В цьому й полягає цінність художньої літератури.

Ю. Лотман

Етап аналізу відіграє важливу роль у процесі розвитку в учнів умінь і навичок аналізу та інтерпретації художніх образів-персонажів.

Мета використання елементів аналізу або аналізу художнього твору – поглибити первинну читацьку інтерпретації для системного, комплексного і всебічного осмислення реалізованої у художньому творі авторської ідеї.

При розробці завдань для аналізу необхідно врахувати складну діалектичну взаємозалежність між особистісним сприйняттям учнів та його поглибленням упродовж аналізу під керівництвом учителя, зокрема щодо:

- емоційно-логічного сприйняття твору;
- встановлення внутрішніх зв'язків між структурними компонентами;
- усвідомлення ролі різних контекстів;
- розуміння ідейно-естетичного змісту твору.

Для успішної роботи слід вибирати найяскравіші фрагменти художніх творів, які найбільшою мірою дозволяють реалізувати принцип цілісного його осмислення.

4. Аналіз художнього твору

Треба враховувати 3 аспекти:

- Специфіка сприйняття матеріалу учнями (емоційний аспект)
- Міра науковості (пізнавальний аспект)
- Виховне значення літератури (педагогічний аспект)

Проблема шкільного аналізу художнього твору

Аналіз повинен допомогти глибше зрозуміти твір, побачити все його багатство і складність, оцінити його роль в житті суспільства, сприяти більшому емоційному впливу на читача.

Шкільний аналіз будується з використанням дослідницького методу та методу евристичної бесіди.

Наприклад: питання для аналізу роману Нелл Гарпер Лі «Убити пересмішника» (профільна школа):

1. Роман «Убити пересмішника» вивчають у переважній більшості американських шкіл. Як ви думаєте, чому?

2. Підготуйте повідомлення про расизм і ксенофобію. Як засуджуються ці ганебні явища в романі Гарпер Лі?

3. Перегляньте екранізацію роману. Чому цей фільм вважається класикою американського кіно?

4. Підготуйте рекламний плакат до роману «Убити пересмішника».

5. Поміркуйте, в чому секрет популярності роману Гарпер Лі.

Для ефективного аналізу художніх творів у школі використовують елементи різних літературознавчих видів аналізу:

види літературного аналізу

• Культурологічний

• Контекстуальний

• Лінгвістичний

• Порівняльний

• Філологічний

• Психологічний

види літературного аналізу

• Міфологічний

• Інтертекстуальний

• Структуралістський

• Герменевтичний

• Стилістичний

Визначаючи своєрідність шкільного аналізу літературного твору, важливо врахувати *три його аспекти*:

- *емоційний* (аналіз має викликати в учнів безпосередній інтерес до твору, емоційне враження, сприяти створенню атмосфери зацікавленості тощо);
- *пізнавальний* (з допомогою аналізу твору вчитель знайомить учнів з особливостями життя, культури, літератури того чи іншого народу, творчою манерою митця. художньою своєрідністю тексту тощо);
- *виховний* (будь-який аналіз має сприяти формуванню моральних якостей учнів, їх естетичного смаку, розвитку творчих здібностей, забезпечувати особистісне зорієнтоване навчання).

Підсумковий етап вивчення художнього твору.

Наступний етап вивчення художнього твору - підсумкові заняття або підсумки. Його мета: перевірити розуміння учнями прочитаного твору. відчуття його, зроблені висновки, особисті враження, оцінки.

Форми проведення занять на цьому етапі можуть бути різними: підсумкова фронтальна бесіда, відповіді за тестами, літературна вікторина,

літературні змагання, літературна гра «Що, де, коли...», літературний ринг, письмові відповіді на контрольні запитання.

Наведемо можливий варіант літературного рингу «Ернест Хемінгуей про себе і свою повість».

Учні розподіляються на дві або три групи й розташовуються окремо одна від одної. У кожній команді ведучий має кольоровий прапорець, яким сигналізує про готовність відповідати. За кожну правильну відповідь група одержує один бал, за оригінальну - призовий бал. Запитання для рингу вчитель складає вдома й записує їх у плані-конспекті уроку.

Орієнтовні запитання:

- Що пише Е. Хемінгуей про своїх батьків? Завершіть рядки «...Мати й батько намагалися прищепити мені любов до...»
- Перерахуйте, чим займався Е. Хемінгуей протягом свого життя? Про що це свідчить?
- Які твори письменника ви знаєте, які з них прочитали? Які бажаєте перечитати?
- Що ви можете сказати про Е. Хемінгуея як про рибалку?
- Про що мріяв письменник? Як він розумів поняття: щастя, доля, сенс життя?
- Чи знайшов він втілення цих понять у житті? Чи висвітлив їх у своїх творах? У яких і як?
- З якого твору письменника ці рядки: «Але людина створена не для поразки. Людину можна знищити, а здолати не можна»?
- Чому твір Е. Хемінгуея «Старий і море» називають повість-притча? Чи відомі вам ще повісті-притчі в зарубіжній та українській літературі?
- Сформулюйте головну думку повісті. З якими творами в зарубіжній літературі вона перегукується?
- Як вирішується проблема єднання природи та людини в повісті? У яких творах української літератури розв'язується ця проблема?
- Прокоментуйте рядки повісті:

«...Та старий любив міркувати про всі речі, які його цікавили... і от тепер міркував далі, що є гріх. «Ти вбив рибу не тільки на те, щоб вижити самому й продати її м'ясо,—заперечив він собі подумки.—Ти вбив її задля власних гордощів і тому, що ти рибалка. Але ти любив її, коли вона була жива, та й тепер любиш. А коли любиш — то і вбити не гріх. Чи, може, ще й більший гріх?»»

- Що допомагає Сантьяго отримати перемогу над величезною рибою?
- Хто згадає останні рядки повісті? Про що вони?
- Які рядки повісті можуть стати крилатими висловами, які вже стали? З якими висловами відомих письменників зарубіжної літератури вони перегукуються?

Така робота допоможе вчителю підвести підсумки теми, що розглядалася, активізувати навчальну діяльність учнів, поставити значну кількість оцінок, а головне - з'ясувати власне судження кожного учня про прочитаний твір.

6. Творчі роботи учнів.

Заключний етап роботи з художнім текстом - творчі усні та письмові роботи учнів. **Мета** цього етапу:

6. Творчі роботи учнів

Мета:

- Навчити учнів узагальнювати й використовувати здобуті на попередніх етапах роботи знання:
- Давати оцінку
- Мати власне судження
- Навички усного та писемного мовлення

Учням потрібно навчитись будувати простий і складний плани твору

Так, учнів 5-6 класів, де викладається адаптаційний курс зарубіжної літератури, необхідно вчити:

- складати простий і складний план твору, і докладно переказувати текст (усно);
- складати складний план характеристики образу літературного героя; (усно та письмово);
- стисло переказувати великий епічний твір, складати план порівняльної характеристики образів.

Учням старших класів ефективно пропонувати створювати:

Мотиваційний постер

- **буктрейлер** – короткий відеоролик за мотивами книги для її реклами;
- **мотиватор (мотиваційний постер)** – наочна агітація, що надихає на читання художнього твору;
- **логотип до художнього твору** – оригінальне графічне зображення, пов'язане з конкретним текстом, виготовлене з рекламною метою;

СИНІЙ
ИСТОРИЯ
ЦВЕТА
МИШЕЛЬ ПАСТУРО

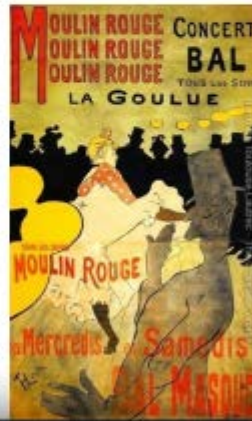
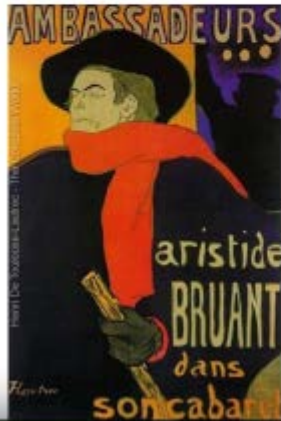
КООРДИНАТОРКА ПРОГРАМИ
ОДЛОН

fppt.com

Мистецтво плаката

Анрі де Тулуз-Лотрек *II-а половина XIX ст.*

fppt.com

Реклама художнього твору

«Крадійка книжок» Маркус Зузак

- Ця книга про людяність. Саме про людяність. Не має значення, хто ти за національністю, скільки у тебе кишенькових грошей і скільки тобі років. Усі люди у світі - твої брати і сестри. І ти маєш ставитися до них як до рівних.

fppt.com

ФОТОКВЕСТ

- **фанфік** - продовження відомого літературного твору з тими самими героями;
- **квест-кімната** - інтелектуальне змагання знавців художнього твору, основою якого є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань (пошук предметів або місць, складання пазлів, відкриття кодових замків, вирішування головоломок тощо), пов'язаних між собою підказками-кодами;
- **фотоквест** - фото з інсценуванням фрагмента художнього твору.

fppt.com

Основна література

1. Вірченко Т., Жигун С., Козлов Р. Практикум з української літератури: види літературознавчого аналізу: навчальний посібник [Електронний ресурс]; Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2021. 181 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/37553/1/T_Virchenko_Posibnik_2021_IF.pdf
2. Ковбасенко Ю. І. Філологічний аналіз художнього тексту: Посібник. К.: ІСДО, 1995. 48 с.
3. Ковбасенко Ю. Мистецтво аналізу та інтерпретації художнього тексту. *Тема. На допомогу вчителю зарубіжної літератури*, 2002, вип. 4, С. 2-25.
4. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник. Київ : Слово, 2010. 432 с.
5. Удовиченко Л.М. Теорія і технологія вивчення художніх образів-персонажів у курсі зарубіжної літератури старшої школи: монографія. Київ, 2020. 352 с.

6. Штейнбук Ф.М. Методика викладання зарубіжної літератури в школах: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2007. 316 с.

Додаткова література

1. Вірченко Т., Козлов Р. Атрибут художній у семіосфері літературознавчої термінології. Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Сер.: Літературознавство. 2011, Вип. 1 (3), С. 155-162.
1. Демчук О. Життєпис письменника: конспекти нестандартних уроків. Київ : Педагогічна преса, 2002. 192 с.
2. Навчальні ігри на уроках зарубіжної літератури. 5-11 класи. Тернопіль : Мандрівець, 2007. 224 с.
3. Скуратівський В.Л. Етюди з світової літератури: матеріали до уроків у старших класах в курсі «Зарубіжна література». Київ: Навчальні посібники, 1995. 70 с.

Ресурси

1. ВСЕУКРАЇНСЬКА ШКОЛА ОНЛАЙН
<https://mon.gov.ua/ua/tag/vseukrayinska-shkola-onlajn>
2. Електронні версії підручників <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/elektronni-versiyi-pidruchnikiv/>
3. Навчальні програми із зарубіжної літератури 5-9 класи
https://imzo.gov.ua/osvita/zagalno-serednya-osvita-2/navchalni-prohramy-5-9-klasy-naskrizni-zmistovi-liniji/zarubizhna_literatura-naskrizni-zmistovi-liniji/
4. Удовиченко Л.М. та ін. Зарубіжна література в таблицях і схемах. / за заг. ред. Л. М. Удовиченко, А. В. Кулешової. 5 клас. 2019. 66 с. URL: <http://yakistosviti.com.ua/uk/Zarubizhna-literatura-2021>
5. Удовиченко Л.М. та ін. Зарубіжна література в таблицях і схемах. 6 клас. / за заг. ред. Л. М. Удовиченко, І. В. Стеценко. 2019. 74 с. URL: <http://yakistosviti.com.ua/uk/Zarubizhna-literatura-2021>

ТЕМА 6.

ВИВЧЕННЯ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ЇХНІЙ РОДОВІЙ СПЕЦИФІЦІ.

1. Особливості художніх творів різних родів, видів, жанрів. Психолого-педагогічні особливості сприйняття художніх творів різних жанрів учнями різних вікових груп.

Теоретична основа вивчення творів різних літературних родів у школі спирається на положення, висвітлені у літературознавстві та психолого-педагогічних науках. За Мариною Рибніковою, «баладу можна проаналізувати за допомогою плану, але навряд чи буде доречним планування аналізу ліричного вірша. Маленьке оповідання читається та аналізується у повному обсязі. З роману ми вибираємо окремі, центральні глави і одну з них читаємо в класі, іншу – вдома, ще іншу ретельно аналізуємо та переказуємо близько до тексту, четверту, п'яту, шосту аналізуємо в більш швидкому темпі та переказуємо за скороченим варіантом, уривки з сьомої та восьмої глав пропонуються у формі художньої оповіді окремими учнями, епілог переказує класу сам учитель. Загадка відгадується та повторюється напам'ять, прислів'я пояснюється та супроводжується життєвими прикладами, байка аналізується з розрахунком на усвідомлення вираженої в ній моралі» (Рыбникова М.А.).

Існує *три етапи* роботи вчителя у підготовці до уроку з вивчення художнього твору: ***підготовчий, виконавчий, підсумковий.***

Зміст етапів роботи розкритий в інфоргафіці:

Робота вчителя з епічним твором передбачає три етапи:

Підготовчий етап

1. Знайти планову тему, обрати головні епізоди роману
2. Вивчити анотацію до теми, визначити на що потрібно звернути увагу
3. Виписати необхідні цитати, зробити позначки
4. Доопрацювати календарно-тематичний план
5. Дібрати наочність
6. Скласти план уроків, написати конспект
7. Вивчити конспект, продумати його різні інтерпретації, переглянути твір

Виконавчий етап -
Реалізація
запланованої
вчителем роботи на
уроці

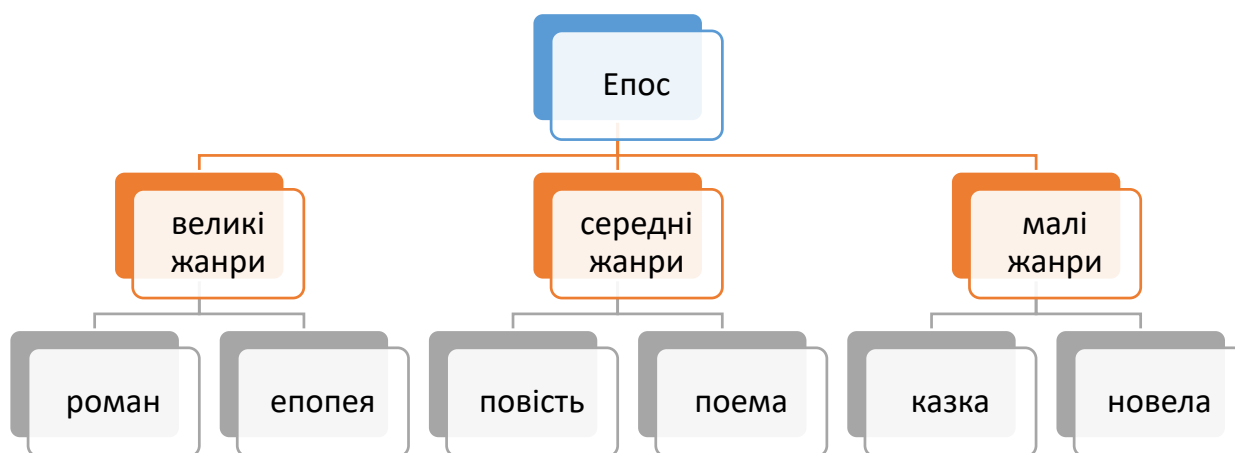
Підсумковий етап -
самоаналіз виконаної
роботи

Удосконалення професійної діяльності вчителя потребує обов'язкового педагогічного аналізу (самоаналізу) з метою об'єктивно вивчити й оцінити результати процесу навчання, знайти причини вад у роботі та розробити на цій основі власне педагогічне рішення, що забезпечує поліпшення цієї діяльності.

2. Особливості вивчення епічних творів в основній і старшій школі.

Епос (від грец. слово, розповідь) – оповідний рід художньої літератури. В епосі подається «художня картина навколишньої дійсності».

Цю схему можна використовувати згідно до чинних програм.

Умови ефективного вивчення епічного твору:

1. Читати епічний твір найкраще наодинці.
2. Якщо уривок з епічного твору читається у класі, то потрібно його прочитати виразно.
3. Щоб ефективно підготуватися до переказу епічного твору, необхідно поділити уважно прочитаний текст за змістом частини.
4. Щоб підготувати обґрунтовану відповідь під час вивчення епічного твору, потрібно:
 - ❖ уважно продумати запитання;
 - ❖ дібрати цитати;
 - ❖ зробити чітку висновки.
5. Епос – оповідний рід художньої літератури.
6. Щоб обрати шлях аналізу, необхідно врахувати специфіку твору.
7. З'ясувати місце персонажа у системі образів художнього твору.

8. До роботи над епізодом епічного твору вчитель звертається незалежно від обраного шляху аналізу.
9. Визначивши тему, ідею, головних героїв, поділивши уривки на епізоди та продумавши зміст кожного з них, звертаючись до уривків з описом приміщень, зовнішності, природи, продумавши звукове оформлення та особливості знімального процесу.
10. Продумати творчі роботи (створення діафільмів, буктрейлерів, мотиваційних плакатів тощо).

ЕТАПИ ВИВЧЕННЯ ЕПІЧНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

5-6 класи	7-9 класи	10-12 класи
1. Підготовка до читання	1. Підготовка до читання	1. Підготовка до читання
2. Читання	2. Читання	2. Читання
3. Словникова робота	3. Словникова робота	3. Підготовка до
4. Бесіда за прочитаним	4. Підготовка до аналізу	аналізу
5. Переказ епізоду / твору	5. Елементи аналізу твору	4. Аналіз твору
6. Елементи аналізу твору	6. Підсумки аналізу	5. Підсумки аналізу
7. Підсумки аналізу	7. Творчі роботи	6. Творчі роботи
8. Творчі роботи		

Умовно специфіку вивчення епічних творів зашифровано у кроссенсі:

1. Як читати епічний твір?
2. Як виразно прочитати художній текст?
3. Як підготуватися до переказу твору?
4. Як скласти план епічного твору?
5. Як підготувати обґрунтовану відповідь?
6. Як застосувати найефективніший шлях аналізу твору?
7. Як підготуватися до характеристики персонажа?
8. Як створити усний діафільм за твором?
9. Як створити кіносценарій до твору?

3. Особливості вивчення ліричних творів в основній і старшій школі.

Лірика – особливий рід літератури, який має свої специфічні риси і властивості, які необхідно враховувати при вивченні на уроках літератури. Лірика відрізняється від вивчення епосу і драми своєю художньою природою та характером емоційного впливу на читача. Вона здатна активно впливати на формування особистості, тому її вивчення важливе на всіх етапах навчання у школі.

Лірика (з грецької – твір, виконаний під акомпанемент ліри) – рід художньої літератури, в якому у формі естетизованих переживань осмислюється сутність людського буття.

Особливості лірики:

- зображення людини через відтворення її переживань;
- наявність елементів сюжету, описи;
- висока емоційність, схвильований тон розповіді;
- інтенсивне використання образотворчих засобів;
- стислість викладу художнього матеріалу;
- віршова форма, малий обсяг.

Художня специфіка лірики як літературного роду вимагає особливого підходу до її вивчення. Лірика зосереджена на внутрішньому стані, переживаннях людини. В епосі почуття автора стають повністю зрозумілими лише в тісній взаємодії з іншими елементами твору. А в ліриці переживання самостійне, воно внутрішньо завершене і не вимагає для свого розкриття

жодних умов, сприймається нами як певний життєвий факт, у якому ми знаходимо всі «складові» образного відтворення життя.

Оскільки ліричний твір невеликий за обсягом, його характеризує стислість поетичної думки і почуття. Це призводить до того, що слово у вірші несе значно більше навантаження, ніж у прозі, тобто смисл його завжди ширший, ніж його пряме значення. У той же час художній зміст ліричного твору доповнюється ще й звучанням слів, їх розміщенням у рядку, ритмічним чергуванням тощо. Тобто в ліриці зв'язок змісту з формою є особливо тісним.

Причини складності сприймання школярами ліричних творів:

1. Нестача життєвого досвіду, недостатній читацький досвід, недостатня розвиненість емоційної сфери.
2. Особливість предмета зображення лірики.
3. Багатозначність поетичного слова.

Учителю важливо стимулювати співпереживати над художніми засобами ліричним твором упродовж їх читання, оскільки для повного осягнення глибини почуттів ліричного героя в учнів недостатньо розвинене абстрактне мислення, та й обмаль емоційного досвіду. Для того, щоб зробити вивчення поезії школярами засобом багатогранного пізнання самого життя, учитель повинен спиратися на уяву учнів, заохочувати їх до асоціативного мислення й емоційної оцінки зображеного у вірші. Перед вивченням ліричних творів потрібно підготувати сприйняття вірша на фоні фактів біографії його автора, які повинні допомогти учневі зрозуміти стан душі митця.

Познайомтеся з висновками про особливості роботи з ліричним твором, узагальненими кандидатом педагогічних наук, доцентом Іриною Небеленчук.

<https://www.youtube.com/watch?v=JrukflYm3Fo>

У середній школі зазвичай розглядається окремий вірш у його внутрішній цілісності, оскільки ще немає можливості подавати ліричний твір у контексті його біографії. Аналіз поезії в базовій школі відзначається браком

ілюстративного матеріалу. Крім того, у дітей цього віку не настільки глибоко розвинена уява, асоціативне мислення, ніж у старшокласників.

Перше читання повинно бути старанно підготовленим. Перед читанням повинно прозвучати вступне слово, яке налаштує слухачів на сприйняття конкретного вірша, створить необхідний настрій.

Ще одна умова, якої повинен дотримуватися читець, полягає в тому, що *перед читанням необхідно зробити коротеньку паузу*, а після читання обов'язково витримати «хвилину мовчання» – той момент на уроці, коли учень ще знаходиться під владою емоцій, коли він внутрішньо, інтуїтивно сприймає той шар ліричного тексту, який доступний його безпосередньому читацькому і людському досвіду.

Це відео я пропоную для демонстрації поняття наочності, її значення та спосіб застосування: https://www.youtube.com/watch?v=78_5szl0krs

Познайтеся з досвідом роботи над ліричним твором вчителя зарубіжної літератури Ірини Горобченко: <https://www.youtube.com/watch?v=EPHP51WhsVE>

У допрофільній та профільній школі всі етапи вивчення лірики зберігаються, але ускладнюється літературний матеріал, серйозніше стають теоретичні питання, що розкривають учням сутність поезії як особливого роду літератури. Якщо у середній школі в центрі вивчення знаходився окремий вірш у його внутрішній цілісності, то у старших класах вивчення ліричних творів розглядається невід'ємно від контексту творчості поета, від історико-літературної епохи. Кожен ліричний твір допомагає відкрити різноманітні грані поетичного світу того чи іншого митця.

Перед вчителем постають такі завдання як:

- забезпечити зацікавленість твором,
- передати настрої вірша,
- відкрити світосприйняття поета,
- визначити особливості композиції, головні мотиви.

Познайомитися з *ліричним героєм* допоможуть такі заходи: вечори поезії, читання віршів на віртуальних зустрічах з митцем, екскурсії на природу, відвідання літературних музеїв, музеїв-садиб тощо.

У старших класах є доцільним такий підхід до вивчення ліричного твору: його аналізують із врахуванням контексту всієї творчості автора.

Оскільки ставлення школярів до ліричних творів складне і неоднозначне, важливо створити правильні умови вивчення поетичних творів:

- Емоційний коментар - розповідь вчителя про реальну подію, пов'язаному з вивченням твору.
- Емоційно-образний коментар. Мета - створити образ або ряд образів.
- Історико-культурний коментар.
- Міфологічний коментар.
- Лексичний, етимологічний, розбір ключового слова.
- Робота з епіграфом.
- Робота з назвою вірша.
- Складання асоціативного кола.
- Прийоми, які пробуджують чуттєвий досвід, емоційну пам'ять.
- Знайомство з адресатом вірші.

Для того, щоб подолати труднощі при розумінні ліричних творів, вчитель може будувати вивчення твору за такими *етапами*:

ЕТАПИ ВИВЧЕННЯ ЛІРИЧНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

5-6 класи	7-9 класи	10-12 класи
Підготовка до читання	Підготовка до читання	Підготовка до читання
Читання	Читання	Читання
Навчальна пауза	Навчальна пауза	Навчальна пауза

Повторне читання з наперед отриманим завданням	Повторне читання з наперед отриманим завданням	Повторне читання з наперед отриманим завданням
Словникова робота	Словникова робота	Підготовка до аналізу
Бесіда за прочитаним	Бесіда за прочитаним	Аналіз твору
Елементи аналізу твору	Елементи аналізу твору	Підсумки аналізу
Підсумки аналізу	Підсумки аналізу	Вивчення напам'ять /
Вивчення напам'ять /	Вивчення напам'ять /	Творчі роботи
Творчі роботи	Творчі роботи	

1. Особливості вивчення драматичних творів зарубіжної літератури в середній школі.

Драма – літературний твір, побудований у формі діалогу і призначений для сценічного виконання. Головна мета вивчення драматичного твору в школі – засвоєння двоєдності його художньої природи: літературної і театральної, що сприятиме вихованню вдумливого читача і кваліфікованого глядача. Важливо, щоб учні з бажанням і зацікавленням читали і глибоко розуміли твори, які пишуться автором не для читання, а передусім для постановки на сцені.

Жанри драми: мораліте, водевіль, фарс, скетч, трагікомедія, інтермедія, мелодрама, драма, трагедія, комедія, міраклъ.

Вперше поняття про драму як літературний рід і про трагедію як жанр драматургії подається під час вивчення у 8 класі творів Есхіла «Прометей закутий» і В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта». Учні старшої ланки драматичні твори вивчають у кожному класі, а саме:

9 клас: В. Шекспір «Гамлет», Мольєр «Міщанин-шляхтич», Й.-В. Гете «Фауст»;

Відеоурок зарубіжної літератури для 8 класу: Жан-Батист Мольєр «Міщанин-шляхтич»: <https://www.youtube.com/watch?v=YZbT84mpfoY&t=69s>

10 клас: Г. Ібсен «Ляльковий дім», А. Чехов «Вишневий сад», М. Метерелінк «Синій птах», Б. Шоу «Пігмаліон» (за вибором);

11 клас: Б. Брехт «Матінка Кураж та її діти», М. Фріш «Санта Крус», Ф. Дюрренматт «Гостина старої дами», Е. Йонеско «Носороги» (за вибором).

Етапи вивчення драматичних творів:

Підготовка до сприйняття твору.

На цьому етапі потрібно добирати матеріали, які б зацікавили учнів. Слід дбати, щоб вони мали насамперед загальноінформаційний, науковий та методичний характер. Наприклад, характеризуючи давньогрецький театр під час вивчення творчості Есхіла, можна зацікавити учнів розповіддю про афінський театр. Вивчення творчості В. Шекспіра доречно було б розпочати з розповіді про театр «Глобус», на сцені якого вперше відбувалася вистава трагедії «Гамлет». До читання драми, особливо, якщо вона вивчається вперше у шкільній програмі, необхідно разом з учнями уважно ознайомитися з дійовими особами. Наприклад, вивчаючи у 8 класі перший драматичний твір – «Прометей закутий», важливо звернути увагу учнів на дійові особи: Влада та Сила, слуги Зевса, Гефест, Прометей, Океан, Іо, дочка Інаха, Гермес, Хор Океанід.

Читання твору за ролями.

Підготовка до аналізу.

На цьому етапі проводяться такі *види робіт*: фронтальна бесіда, словникова робота, повторне читання та ін.

Аналіз драматичного твору.

ЕТАПИ ВИВЧЕННЯ ЛІРИЧНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

5-6 класи	7-9 класи	10-12 класи
Підготовка до читання	Підготовка до читання	Підготовка до читання
Читання	Читання	Читання
Словникова робота	Словникова робота	Підготовка до аналізу
Бесіда за прочитаним	Бесіда за прочитаним	Аналіз твору

Елементи аналізу твору	Елементи аналізу твору	Підсумки аналізу
Підсумки аналізу	Підсумки аналізу	Театральна потановка
Читання за ролями	Інсценування	фрагменту твору
Рефлексія	Рефлексія	Рефлексія

Проведення підсумкових занять.

Головна мета цих занять – перевірити бачення художнього твору як цілісної художньої структури. Але в різних вікових групах учнів це відбувається по-різному. Наприклад, в учнів середніх класів на цьому етапі виникає бажання обмінятися думками про те, що їх найбільше схвилювало.

Творчі усні та письмові роботи учнів.

Вони логічно продовжуються етап підсумкових занять, але мають більше індивідуальний характер. Приклади тем творчих робіт на цьому етапі: Я – глядач, Я- драматург, Я – режисер, Я – читач, Я – актор, Я – критик.

Основна література

8. Грицак Н.Р. Теорія і методика жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 400 с.
9. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: Підручник. К.: Либідь, 2001. 488 с.
10. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник / Л. Ф. Мірошніченко. Київ : Слово, 2010. 432 с.
11. Удовиченко Л.М. Теорія і технологія вивчення художніх образів-персонажів у курсі зарубіжної літератури старшої школи: монографія. Київ, 2020. 352 с.
12. Штейнбук Ф.М. Методика викладання зарубіжної літератури в школах: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2007. 316 с.

Додаткова література

1. Жабицкая Л. Восприятие художественной литературы и личность. Литературное развитие в юности. Кишинев: Штиница, 1974. 134 с.
2. Ніколенко, О. М. Поезія французького символізму : Шарль Бодлер, Поль Верлен, Артюр Рембо : посібник для вчителя. Харків : Ранок; Харків : Веста, 2003. 142 с.
3. Скуратівський В.Л. Етюди з світової літератури: матеріали до уроків у старших класах в курсі «Зарубіжна література». Київ: Навчальні посібники, 1995. 70 с.

Ресурси

1. ВСЕУКРАЇНСЬКА ШКОЛА ОНЛАЙН
<https://mon.gov.ua/ua/tag/vseukrayinska-shkola-onlajn>

ТЕМА 7.
ШЛЯХИ АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ
ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Науковий підхід до літературного аналізу потребує уточнення термінології його шляхів, які в методичній літературі трактуються неоднозначно. Ми користуватимемося поняттям *шляхи* аналізу художнього твору, зважаючи на структурування пізнавальної діяльності. Переважно обирається той шлях аналізу, який найбільше відповідає природі художнього твору, але цього недостатньо: важливо враховувати й рівень літературного розвитку школярів та дидактичну мету. Спочатку такий вибір, звичайно, за вчителем, згодом, у міру набуття читацького досвіду, – за учнями.

Різні шляхи аналізу художнього твору покликані забезпечувати одну і ту ж стратегічну мету, кожен з них має свою концепцію проведення,

У виборі шляхів і засобів аналізу варто орієнтуватися на визнані реалії в художньому твору, насамперед – *події, образи та проблеми*.

Залежно від ключових образних одиниць тексту визначаємо як найбільш раціональні такі шляхи шкільного аналізу: *«слідом за автором»* (або подієвий чи сюжетний), *пообразний, проблемно-тематичний і комбінований*. Вони здебільшого є традиційними в шкільній практиці.

Шлях аналізу конкретного твору

Обираючи шлях аналізу, зосереджуємося на системах відповідних йому функціонально вагомим та естетично вартісним образним компонентам твору. Для *пообразного аналізу* таку вартість мають образи-персонажі в найширших зв'язках з іншими художніми складниками тексту; для *проблемно-тематичного* – проблеми, підняті автором у творі й не байдужі читачам; для *подієвого* – сюжет, в якому розкривається головна думка твору. *Комбінований* аналіз характеризується комплексним використанням елементів різних типів роботи під час вивчення творів.

Визначення шляхів аналізу художнього твору в школі зумовлює розробку їх структури, що своїм змістом відбиває насамперед ті образні компоненти тексту, які беруться за основу його вивчення.

Поширеним шляхом аналізу художнього твору є пообразний.

Приклад організації пообразного аналізу твору:

1. Скажіть, чи цікаво було читати цей твір? Хто з його персонажів вам найбільше запам'ятався? Чим саме?
2. Опишіть зовнішність літературного героя.
3. Назвіть риси його вдачі, найбільш помітні з портрету.
4. Визначте з портретних деталей авторське ставлення до нього.

5. Схарактеризуйте мовно-виражальні засоби, в яких розкривається авторська позиція щодо образу-персонажа.
6. Поясніть своє ставлення до нього. Наведіть приклади з тексту.
7. Розкрийте основні прийоми творення героя, що привернув вашу увагу.
8. Складіть таблицю характеристики образу-персонажа: запишіть прийоми творення й висновки про його вдачу.
9. Побудуйте зв'язну розповідь (або характеристику) про головного героя твору.
10. Визначте інших героїв, розкрийте прийоми їх творення, поясніть взаємини образів-персонажів.
11. Покажіть і поясніть взаємозв'язок образів-персонажів у тексті.
12. Сформулюйте провідну думку твору, визначте його родові й жанрові ознаки.
13. Назвіть інші літературні твори, де діють схожі за вдачею образи-персонажі. Які твори різних видів мистецтва пригадуються в зв'язку з прочитаним? Поясніть свій вибір.

14. Скажіть, який відгук залишив твір у вашій свідомості, почуттях?

Простежується напрям аналітичної роботи, яка відбувається за логічною схемою: образ-персонаж – уривок – ідея. Учні визначають головні образні компоненти тексту, перечитують уривки, в яких ці образи мають найбільш характерний вигляд, роблять висновки про вдачу образів-персонажів та головну думку твору.

Усі образні компоненти літературного твору повніше сприймаються у взаємозв'язках, але можуть глибше осмислюватися і в міру розгортання сюжету. Якщо давати оцінку образам-персонажам літературного твору без опори на події, в яких вони беруть активну участь, то важко буде пояснити причини і наслідки подій. Коли події з твору використовувати тільки для прикладів під час характеристики образів-персонажів твору, виникає небезпека наділити їх лише допоміжною, утилітарною роллю. Слід зважити й

на інтерес, який виявляють учні до розвитку сюжету, постійно підтримувати в них емоційно-чуттєве сприйняття художніх подій, виробляти здатність помічати різнопланові зв'язки між ними, проникати в їх тенденційність, посилювати інтерес до інших компонентів твору, насамперед – його образів-персонажів. Засобом такого навчання служить аналіз твору, на означення якого використовують різні терміни: послідовний, цілісний, услід за автором, за розвитком дії, подієвий. Будемо називати його «слідом за автором», адже в основі його – власне спостереження за розвитком подій у творі.

Окреслюється інша схема роботи вчителя й учнів за цим варіантом: уривок – образ – ідея. Характерним засобом подієвого аналізу художнього твору є план прочитаного, а також завдання з'ясувати тенденційність порядку зображуваних у творі художніх картин. Наприклад:

1. Скажіть, що вам найбільше сподобалось в прочитаному творі (вразило, обурило, здивувало тощо).
2. Назвіть уривки з тексту, які особливо запам'яталися.
3. Складіть план уривка, який найбільше привернув вашу увагу. Доберіть до нього влучну назву.
4. Поділіть текст твору на частини, визначте в ньому окремі епізоди. Доберіть до них заголовки.
5. Запишіть назви частин твору за їх порядком у тексті.
6. Перекажіть за планом прочитаний твір або уривки з нього.
7. Скажіть, хто з образів-персонажів твору привернув вашу увагу найбільше? Чим саме? Розкажіть про них.
8. Визначте, в яких словах і виразах з тексту відчувається авторське ставлення до зображуваного образу-персонажа. Яке воно?
9. Поміркуйте, до якої думки приводить автор певним порядком подій, зображених у творі?
10. Пригадайте, які твори на подібну тему ви вже читали. До яких роздумів вони вас приводять?
11. Поясніть, яке у вас виникло ставлення до прочитаного?

На відміну від подієвого та пообразного, проблемно-тематичний аналіз художнього твору спрямовує зусилля читачів на визначення головних питань, порушених автором, і забезпечується розкриттям тих образних компонентів, які ці проблеми найвиразніше характеризують. Важливо, що проблемно-тематичний аналіз дає реципієнту змогу зосередитись на провідних ідеях, виражених письменником, допомагає розкрити естетичне значення зображуваного, проникнути не лише в національний, а й у загальнолюдський простір твору. В кожному класі це відбувається дозовано. Уроки, на яких здійснюється проблемно-тематичний аналіз, проходять, як правило, під знаком проблемного питання, ключового і для самого літературного твору, який може бути не лише прозовим, а й драматичним або ліричним.

Проблемно-тематичний аналіз художнього твору здійснюється за схемами: ідея – образ-персонаж – уривок або ідея – уривок – образ-персонаж, залежно від того, які компоненти тексту мають більше виражальне значення – події чи власне образи-персонажі. Хоча образна інтерпретація проблематики в художньому творі робить її більш виразною, відчутною і важливою для пояснення й оцінки прочитаного.

Орієнтовна система навчальних завдань і запитань цього типу має такий вигляд:

1. Скажіть, що вас найбільше вразило (стурбувало, зацікавило, сподобалось тощо) у творі. Поділіться своїми враженнями.
2. Назвіть, які думки з твору особливо зацікавили вас, співзвучні з вашими, а які суперечать вашим поглядам.
3. Вкажіть у творі образи-персонажі, які найбільш яскраво виражають ці думки.
4. На прикладах з твору покажіть майстерність автора в розкритті проблем.
5. Назвіть провідні ідеї твору, обґрунтуйте свій вибір.
6. Вкажіть твори, де виражені схожі думки й почуття.
7. Розкажіть про подібні приклади з життя.

8. Поясніть своє ставлення до проблем, піднятих у прочитаному.

Усі шляхи аналізу є схожими, бо їх реалізація пов'язана з висвітленням одним і тих же образних одиниць тексту, взятих у певній комбінації.

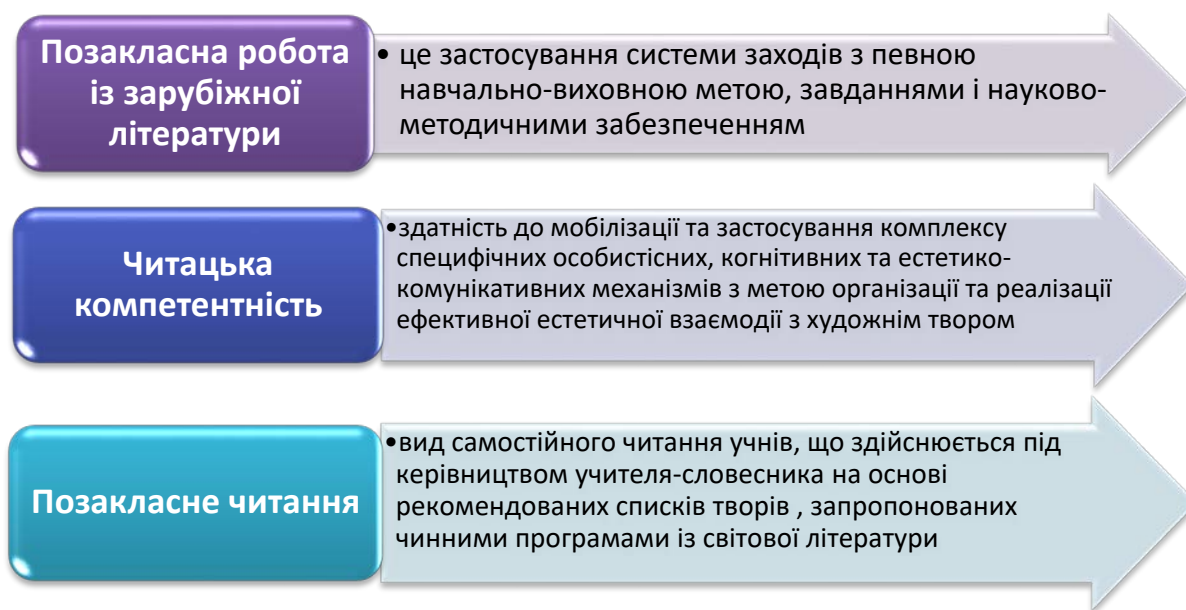
Крім названих, у школі набув поширення так званий комбінований аналіз художнього твору, що являє собою поєднання в одній моделі елементів кількох інших типів аналітичної роботи. Тому говорити про якийсь загальний алгоритм цього аналізу не доводиться. Проте умовою його успішної реалізації є обізнаність читачів-учнів з тими шляхами роботи, елементи яких будуть застосовані в тому чи іншому варіанті комбінованого розбору. Ситуативна його розробка вчителем або учнями потребує не лише відповідних знань і вмінь, а й творчих, власне конструкторських здібностей. Цей шлях аналізу, на нашу думку, є найбільш продуктивним, бо він дає змогу вибрати комбінацію основних емоційно-сміслових утворень для глибшого осягнення тексту, розуміння його образів-персонажів. Синтез подієвих, образних, проблемно-тематичних і стильових компонентів, що складають предмет комбінованого аналізу художнього твору, досить рухливий і передбачає щоразу більшу або меншу питому вагу якогось із них.

1. Грицак Н.Р. Теорія і методика жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 400 с.
2. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник / Л. Ф. Мірошніченко. Київ : Слово, 2010. 432 с.
3. Удовиченко Л.М. Теорія і технологія вивчення художніх образів-персонажів у курсі зарубіжної літератури старшої школи: монографія. Київ, 2020. 352 с.
4. Штейнбук Ф.М. Методика викладання зарубіжної літератури в школах: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2007. 316 с.

ТЕМА 8

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА З ЛІТЕРАТУРИ

1. Значення та принципи організації позакласної роботи з літератури.

Позакласна робота із зарубіжної літератури – це система навчально-виховних заходів, які проводяться у вільний від уроків час та спрямовані на поглиблення літературної компетентності учнів, всебічний розвиток їх читацької діяльності та виховання високих естетичних смаків.

Позакласна робота з літератури найтіснішим чином пов'язана з уроками. Тісний зв'язок з обов'язковою програмою і в той же час вихід за її межі - складає одну з найголовніших особливостей позакласної роботи, яка покликана розвивати, враховувати й опиратися на пізнавальну зацікавленість учнів. Саме тому позакласна робота вважається своєрідною формою наукової популяризації предмета. Вона, як і популярна книга, лише починає завісу в цікавий світ літератури. Словесник самостійно вибирає спрямованість позакласних заходів, їх тематику та форму проведення. При цьому враховується різнобічність літературних інтересів учнів, їхні вікові особливості, потреби певного класу чи окремо згрупованого учнівського

колективу, конкретні умови та можливості школи, здібності педагога. У позакласній роботі вчитель-словесник посилює увагу до одного напрямку, але при цьому не ігнорує інші.

Шляхи наближення класного та позакласного читання у процесі вивчення програмового матеріалу

1. Систематичне використання позакласного читання на уроках різних типів та форм (наприклад, традиційні поетичні п'ятихвилинки, короткі огляди новинок літератури, індивідуальні та групові завдання на матеріалі позакласного читання)

2. Організація самостійної дослідницької роботи учнів над обраною ними темою, яка передбачає вихід у позакласне читання і яка серйозно опрацьовується протягом року, з можливим, але не обов'язковим включенням результатів цієї роботи в уроки за програмою

3. Планування системи письмових робіт за основними темами курсу з урахуванням завдань, які виходять за рамки теми і передбачають зіставлення, огляди, аналіз самостійно прочитаних творів тощо

Завдання позакласної роботи вбачаються також у створенні сприятливих умов для прояву творчих здібностей, проведення реальних справ, які доступні для дітей і мають конкретний результат, внесенні до неї романтики, фантазії, елементів гри, оптимістичної перспективи і піднесеності. Реалізація цих завдань передбачає відповідну **організацію позакласної роботи**: оснащеність освітнього процесу педагогічними програмами, що допомагають учням оволодіти функціональною грамотністю; надання кожному учневі можливості вільного вибору освітньої галузі, профілю програм, часу на їх освоєння; різноманіття видів діяльності, що задовольняють різні інтереси дітей; особистісно-діяльнісний характер освітнього процесу; профорієнтація, допомога у виборі професії; соціокультурна спрямованість всіх заходів. Можливість вільного самовизначення і самореалізації дитини.

Позакласна робота дозволяє дитині "знайти себе", зрозуміти, в чому полягають її інтереси, в якій сфері лежать її захоплення, якими є її творчі здібності.

2. Систематичні форми позакласної роботи

Познайомтеся з досвідом роботи гуртка з літератури та публіцистики «Діалог» <https://www.youtube.com/watch?v=JzMEVhUPMDQ>

3. Епізодичні форми позакласної роботи:

1) Літературні екскурсії (очні та заочні)

Наприклад: «Заочна екскурсія до музею Ч.Діккенса у Лондоні», «Є така країна – Грінландія» (заочна оглядова екскурсія залами Феодосійського літературно-меморіального музею О.Гріна), «Київ Віктора Некрасова».

2) Літературні вечори (у старших класах)

Наприклад: «Любов дала життя, і рух, і силу...» (сценарій літературно-музичного вечора до Дня святого Валентина).

3) Літературні свята

Наприклад: «Різдвяні дива» (свято за творами Гофмана, Діккенса, Гоголя), «І нема дивнішої краси, І нема святішої святині» (сценарій літературного свята до Дня Матері).

4) Літературні ігри та розваги

Обов'язково потрібен підготовчий етап.

Наприклад:

Вікторини: «Мандрівка сторінками міфів Еллади» (підсумкова вікторина); «У світ зарубіжної літератури запрошує українська поезія» (поетична вікторина).

Літературні ігри: «Синдбадові чари» (літературна гра); «Гімн дитинству, перекладений прозою...» (гра «Щасливий випадок»); «Подорож до твоєї мрії» (інтелект-шоу «Еврика» за романом Ролінг); «Стежками детективних і фантастичних творів» (літературна гра).

6) Конкурси

Читців, ілюстраторів тощо.

7) Літературна газета (альманах, радіожурнал)

8) Диспути

9) Інтерв'ю (з письменником, літературним героєм тощо)

10) Зустрічі (з письменником, композитором, артистом)

11) Літературне кафе

12) Читацькі конференції

13) Олімпіади

14) Перегляд вистав, к/ф та їх подальше обговорення тощо

Основна література

1. Ісаєва О.О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури. К., Вид-во НПУ ім.М.П.Драгоманова, 2003. 380 с.

2. Штейнбук Ф.М. Методика викладання зарубіжної літератури в школах: навчальний посібник / Ф. М. Штейнбук. Київ : Кондор, 2007. 316 с.

Додаткова література

1. Вишницька, Ю.В. Міфологічні сценарії в сучасному художньому і публіцистичному дискурсах: монографія. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016. <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/17104>
2. Клименко Ж.В., Ісаєва О.О. Зарубіжна література. Позакласні заходи. 5-6 класи: Посібник для вчителя. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2004. 128 с.
3. Клименко Ж.В., Ісаєва О.О. Зарубіжна література. Позакласні заходи. 7-8 класи: Посібник для вчителя. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2004. 128 с.
4. Ковбасенко Ю. І. Вільям Шекспір. «Ромео і Джульєтта» (творча історія на тлі доби Ренесансу). *Всесвітня література в сучасній школі*. 2017, № 2. С. 11-15.
5. Мірошниченко Л.Ф., Дишлюк Ю.М. Зарубіжна література. Позакласні заходи. 9-11 класи: Посібник для вчителя. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2004. 208 с.
6. Оніщенко, Л. В. Організація гурткової роботи із зарубіжної літератури: методичні рекомендації. Харків : Основа, 2018.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

I. Дайте відповідь правильно / неправильно:

1. Предметом дослідження методики навчання зарубіжної літератури є зміст, методи, прийоми, види і форми навчальної діяльності, спрямовані на реалізацію освітньо-виховних завдань шкільної літературної освіти?
2. Історія, філософія, соціологія, психологія та мовознавство складають методологічні основи методики навчання зарубіжної літератури.
3. Обладнання й апаратура, що застосовуються в навчальному процесі з метою підвищення його ефективності – це технічні засоби навчання (ТЗН).
4. Навчальне видання, що визначає зміст, обсяг і вимоги до вивчення зарубіжної літератури в конкретному класі – це підручник.
5. Методика викладання зарубіжної літератури належить до наук, які готують для закладів загальної середньої освіти учителів-словесників.
6. Методика викладання зарубіжної літератури не має власного об'єкту і предмету наукового дослідження, специфічних методів дослідження та суспільної значущості.
7. Методика викладання зарубіжної літератури визначає коло проблем, які безпосередньо пов'язані з викладанням у ЗЗСО зарубіжної літератури як навчальної дисципліни, досліджує їх і шукає найефективніші способи розв'язання.
8. Творчість учителя зарубіжної літератури – це виснажлива і водночас радісна цілеспрямована діяльність, наслідком якої стане навчання й виховання всебічно розвиненої особистості та кваліфікованого читача.
9. Усі методичні ідеї, які розробляють і втілюють у свою педагогічну діяльність вчителі-словесники, спрямовані на формування компетентного читача.

10. Дослідницький напрям діяльності вчителя - це спілкуватися з батьками, учнями, колегами; виразно читати художні твори й цікаво про них розповідати, використовувати наочність і технічні засоби навчання.
11. Робота вчителя зарубіжної літератури фактично поділяється на три етапи: підготовка до уроку, його проведення та аналіз.
12. Формулюючи тему уроку зарубіжної літератури, вчитель передусім повинен дбати про те, як зосередити увагу учнів на головному, зацікавити художнім твором та спрямувати на глибоке його осмислення.
13. Конструкторський напрям діяльності вчителя зарубіжної літератури ґрунтується на спостереженні за учнями, вивченні їхніх інтересів, аналізі літературознавчих проблем і художніх творів.
14. Для ефективного уроку зарубіжної літератури неважливе взаємовизнання і взаєморозуміння між учителем та учнями.
15. Тематичне планування призначене для визначення оптимальних шляхів реалізації освітньої, розвиваючої і виховної функцій навчально-виховного процесу в системі уроків і позаурочних занять з даної теми або розділу навчальної програми.
16. Як у календарно-тематичному плані та класному журналі, так і на дошці тема уроку формулюється в науково-діловому стилі.
17. Структура уроку літератури залежить від його типу та змісту.
18. Основну роль на уроці зарубіжної літератури відіграють технічні засоби навчання.
19. Одне із завдань, що стоїть перед студентами упродовж вивчення методики навчання зарубіжної літератури - усвідомити специфіку викладання образотворчого мистецтва, Історії України та Всесвітньої історії.
20. Методологія – це галузь знань, яка досліджує компетентності викладання наукових дисциплін.
21. У 5-7 класах життєвий і творчий шлях письменника вивчається у повному обсязі.

22. Автобіографічні анкети як найстисліше джерело інформації про життя письменника доцільно використовувати, коли потрібно зупинитись на ключових моментах його творчості.
23. Інформація про нагороди, премії та звання не дає змоги зрозуміти ступінь визнання письменника у рідній країні та за її межами.
24. Життєвий і творчий шлях письменника розглядається на етапі підготовки до сприйняття художнього тексту.
25. У 5-7 класах вивчаються тільки ті фрагменти біографії письменника, які безпосередньо пов'язані з програмовим твором.
26. Методичні прийоми вивчення фрагментів біографії письменника бувають різні: слово учителя про письменника, робота з портретами, екскурсія до музею, на виставку тощо.
27. У вивченні життєвого і творчого шляху письменника у старших класах необхідно врахувати знання, набуті учнями раніше.
28. Біографія письменника має розглядатися окремо від його творчого шляху.
29. Упродовж вивчення біографії словесний портрет письменника гармонійно доповнить ілюстрований варіант портрету.
30. Слово вчителя – це застарілий методичний прийом, що рідко використовується у сучасному вивченні зарубіжної літератури.
31. Визначити постійні методи, прийоми та форми роботи з біографією письменника легко, бо кожен письменник підпадає під єдиний шаблон і не потребує окремого підходу.
32. Основна функція вивчення біографії — максимально наблизити учнів до розуміння особистості письменника.
33. Традиційно життєвий і творчий шлях письменника розглядається на етапі аналізу художнього твору.
34. Мета етапу підготовки до сприйняття твору – це створити необхідну атмосферу для входження у навчальну тему, зацікавити учнів, пробудити в них бажання прочитати певний твір.

35. Мета уроків зарубіжної літератури у 5-6 класах - вчити учнів правильно, вдумливо, виразно читати художні й навчальні тексти та розуміти прочитане.
36. Словникова робота - це етап вивчення художнього твору, мета якого полягає у з'ясуванні лексичного значення незрозумілих слів та словосполучень.
37. Навчальна ситуація – це етап навчальної діяльності?
38. Упродовж навчання зарубіжної літератури учні мають в першу чергу переглядати ілюстрації та фільми за мотивами художнього твору?
39. Ефективність навчання досягається завдяки вільному підходу до змісту та методики навчання?
40. Ефективність навчання досягається завдяки логічно продуманому змісту навчання?
41. Повторюваність розумових дій та операцій – це непотрібна витрата часу?
42. Наочність – це зорові, чуттєві, тактильні образи.
43. Навчальний посібник – це формат друкованих матеріалів, що використовується у навчанні.
44. Принцип – основне вихідне положення теорії навчання.
45. Принцип науковості у навчанні передбачає оволодіння науковими знаннями.
46. Принцип нерепресивної свідомості передбачає аналіз художнього твору поза ідеологічними пріоритетами.
47. Принцип репрезентативності передбачає аналіз художнього твору як явища національної літератури, до якої він належить.
48. Проблемна ситуація – це структурована навчальна ситуація, коли завдання не може бути вирішеним на основі вже набутих раніше літературних знань і досвіду.
49. Метод проектів удосконалює вміння здійснювати самостійну дослідницьку діяльність?
50. Розвиток творчого мислення – це активний розвиток.

51. Творчі вправи – це тип вправ за способом їх виконання, що пов'язаний з внесенням у певний текстовий матеріал нових елементів.
52. Методика навчання зарубіжної літератури в школі – це прикладна психолого-педагогічна і літературознавча наука про зміст, раціональне використання методів і прийомів навчання, що забезпечує найвищу результативність освітнього процесу щодо формування кваліфікованого читача.
53. Інтерактивне навчання – це навчання, спрямоване на повідомлення готової інформації різними засобами та усвідомлення і запам'ятовування цієї інформації?
54. Літературна екскурсія є однією із форм групової роботи?
55. Підготовка вчителя до уроку починається зі складання плану й тез або конспекту на основі календарно- тематичного плану.
56. Епіграф висловлює головну думку теми уроку.
57. Перший етап роботи з епіграфом - активізація уваги учнів.
58. Навчальний аспект мети уроку озвучується учням на уроці.

II. Визначте одну правильну відповідь:

1. Вивчення зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти передбачає:
 - a) формування читацької компетентності учнів;
 - b) ґрунтовне вивчення теорії літератури, історії літератури та літературної критики;
 - c) розважанням учнів читанням художніх твірив;
 - d) вивчення матеріалів з історії країни.

2. Головним у роботі вчителя зарубіжної літератури було й залишається таке вивчення твору, упродовж якого учні:
 - a) зосереджуються на образах і прийомах втілення письменником свого задуму в художній структурі цілого тексту;

- b) фантазують про продовження твору;
- c) підносять позитивних героїв твору;
- d) встановлюють опозиційний зв'язок між двома елементами, один з яких відсутній або, навпаки, існує за відсутністю інших.

3. Елементи аналізу художнього твору – це складник процесу вивчення зарубіжної літератури у:

- a) 5-6 класах;
- b) 10-11 класах.

4. На відміну від академічного (університетського), шкільний аналіз художнього твору:

- a) носить навчальний, розвивальний та виховний характер, навчає розуміти й відчувати прекрасне, пробуджує дух творчості, розкриває особистість учнів та автора;
- b) розрахований лише на виконання завдань тестової форми;
- c) обмежується обміном враженнями про твір;
- d) обмежується дослідженням міжмистецьких зв'язків.

5. Шкільний аналіз художнього твору

- a) копіює літературознавчу концепцію;
- b) не має нічого спільного з літературознавчою концепцією;
- c) базується на літературознавчій концепції, але не копіює її,
- d) має стихійний характер.

6. Конструктивна орієнтація на школярів у пізнавальній діяльності означає, що:

- a) проектуючи навчальну ситуацію, педагог повинен передбачити, які знання якими методами і в яких формах доцільно викласти на уроці, які внутрішні психічні процеси він викличе запропонованим самостійним

завданням, які роботи розвивають гнучкість мислення, що заважає працювати уяві, які задачі носять репродуктивний, а які творчий характер;

- b) вчитель має відповідати лише на запитання учнів;
- c) вчитель має демонструвати зв'язок художньої літератури з іншими видами мистецтв;
- d) вчитель має розважати учнів художньою літературою.

7. Етап аналізу художнього твору розглядається як:

- a) визначення структурних елементів художнього твору та детальний аналіз кожного;
- b) обговорення читацьких вражень;
- c) вільний обмін думками;
- d) прийом підтвердження певних елементів чи ознак явища, предмета, об'єкта/суб'єкта.

8. Принципи аналізу художнього твору на уроках зарубіжної літератури – це:

- a) основні положення сприйнятої літературознавцем концепції художньої літератури, які спрямовують його літературно-критичну рефлексію щодо конкретних літературних творів;
- b) процесуальна частина педагогічної технології;
- c) шляхи вивчення художнього твору;
- d) засадничі положення, найзагальніші правила, розроблені літературознавством та методикою навчання зарубіжної літератури, що впливають з розуміння природи й суті художньої літератури й відповідають логіці навчально-виховного процесу з літератури; правила, якими керуємося, проводячи аналітичні операції з твором.

9. Аналіз художнього твору:

- a) Дія на пристосування, спрощення або ускладнення тексту відповідно до рівня підготовки учнів;
- b) логічна процедура, сутність якої полягає в розчленуванні цілісного художнього твору на компоненти, елементи для розгляду кожного з них зокрема й у взаємозв'язках із метою осягнення, характеристики своєрідності цього твору;
- c) умовивід, що передбачає виявлення властивостей одного об'єкта на підставі його схожості з іншим;
- d) вид мовного повідомлення.

10. Шляхи аналізу художнього твору – це:

- a) послідовність аналізу окремих компонентів твору або вибір учителем послідовності певних складників твору для детального розгляду;
- b) засадничий принцип навчання літератури;
- c) прийом реалізації методу навчання;
- d) вид мовного повідомлення.

11. Проблемно-тематичний шлях аналізу художнього твору:

- a) перелік та опис спеціальних умінь та навичок;
- b) система аналітичних заходів, що передбачає розгляд художнього твору з позиції моральних, етичних, національних, соціальних тощо проблем твору, які відображено в тексті;
- c) форма навчання з використанням комп'ютерної програми управління навчальним процесом;
- d) метод навчання.

12. «Слідом за автором» - шлях аналізу художнього твору:

- a) система аналітичних заходів, що передбачає розгляд художнього твору по мірі розвитку сюжету;
- b) перелік та опис спеціальних умінь та навичок;

- c) форма навчання з використанням комп'ютерної програми управління навчальним процесом;
- d) метод навчання.

13. Пообразний шлях аналізу художнього твору:

- a) система аналітичних заходів, що передбачає ґрунтовне вивчення образної системи художнього твору з метою виявлення ідейно-художньої концепції твору загалом;
- b) перелік та опис спеціальних умінь та навичок;
- c) форма навчання з використанням комп'ютерної програми управління навчальним процесом;
- d) метод навчання.

14. Для шляху аналізу твору «слідом за автором» в першу чергу обираються:

- a) індивідуально-стильові засоби художнього вираження проблематики твору;
- b) сюжет, в якому розкривається головна думка твору;
- c) система художніх образів;
- d) мова персонажів.

15. Комбінований шлях аналізу художнього твору характеризується:

- a) комплексним використанням елементів різних шляхів аналізу під час вивчення творів, які мають багатопланові функціональні основні одиниці тексту;
- b) вивчення мови художнього твору;
- c) паралельним вивченням біографії письменника та художнього твору;
- d) використанням завдань тестової форми.

16. Цілісне сприйняття художнього твору (у повному обсязі):

- a) неважливе для розуміння ідейно-естетичного змісту твору;

- b) є важливою умовою формування читацької компетентності;
- c) необґрунтована вимога.

17. Вивчення художнього твору означає:

- a) обговорення сюжету твору;
- b) висловлення власних емоцій після прочитання твору;
- c) логічну процедуру, суть якої полягає в розчленуванні цілісного художнього твору на компоненти, в розгляді кожного з них зокрема, взаємозв'язках з метою осягнення, характеристики своєрідності цього твору;
- d) перегляд кінофільму за мотивами твору.

18. Аналіз художнього твору – це складова процесу вивчення літератури у:

- a) 5-6 класах;
- b) 10-11 класах.

19. Щоб підготувати школярів до аналізу художнього твору в старших класах, потрібно врахувати програмові рубрики

- a) «Теорія літератури»;
- b) «Для додаткового читання»;
- c) «Для самостійного читання»;
- d) «Наочність і ТЗН».

20. У процесі навчання зарубіжної літератури в школі учні:

- a) обмежуються переглядом ілюстрацій та фільмів за мотивами художнього твору;
- b) обмежуються прослуховуванням аудіокниг;
- c) розвивають читацькі вміння та навички;
- d) обмежуються переглядом навчальних відео.

21.Ефективність навчання зарубіжної літератури в школі досягається завдяки:

- a) бездоганному виконанню вимог програми курсу;
- b) вільному підходу до змісту та методики навчання;
- c) науково обґрунтованому педагогічному керівництву формуванням у школярів літературних знань і читацьких умінь, їх особистісних якостей та ціннісних орієнтацій загалом;
- d) використанням інтернет-технологій.

22.Повторюваність розумових дій та операцій:

- a) Відпрацюванню вмінь та навичок читання та інтерпретації художніх творів;
- b) непотрібна витрата часу;
- c) архаїзм у навчанні.

Правильна відповідь – а.

23.Можливість учня впливати на результат та перебіг власної пізнавальної діяльності з літератури:

- a) заважає засвоєнню знань;
- b) відвертає увагу від процесу інтерпретації художнього твору;
- c) робить об'єктом засвоєння для учнів не лише знання, а й способи та засоби їх здобуття, активно сприяє розвитку знаючої та вмілої особистості;
- d) розважає учнів.

24.Для пообразного аналізу в першу чергу обираються:

- a) образи-персонажі в найширших зв'язках з іншими художніми складниками тексту;
- b) сюжет художнього твору;
- c) композиція художнього твору;

d) Наочність і ТЗН.

25. Для проблемно-тематичного шляху аналізу в першу чергу обираються:

- a) композиція твору;
- b) система художніх образів;
- c) проблеми, підняті автором у творі й не байдужі читачам;
- d) мова твору.

26. Художнє творення й наукове пізнання художнього твору:

- a) ідентичні процеси;
- b) різні види діяльності;
- c) зміст літературної освіти;
- d) характеристика тестових завдань.

27. Активізація процесу навчання зарубіжної літератури – це:

- a) процес засвоєння особистістю елементів іншої картини світу;
- b) процес застосування певних методів і організаційних форм навчальної роботи з метою підвищення активного діяльного стану учнів;
- c) властивість психіки, що виражає залежність сприйняття від попереднього досвіду.

28. Асоціація – це:

- a) тип зв'язку, що встановлюється у процесі вивчення художнього твору між ідеями, образами, об'єктами; підвищує рівень запам'ятовування й актуалізації виучуваного явища, допомагає розширити уявлення про художній твір;
- b) текст, поданий в аудіо форматі;
- c) метод навчання літератури.
- d) Шлях аналізу художнього твору.

29.Базисні категорії методики навчання зарубіжної літератури:

- a) вид діалогічної мови;
- b) тип вправ, дібраних і структурованих відповідно навчальної мети;
- c) основні положення методики навчання предмета (цілі, завдання, зміст, принципи, методи, прийоми, види, форми, засоби навчання).
- d) мова і мовлення.

30.Евристична бесіда:

- a) один із методів навчання, у процесі якого вчитель організовує розмову з учнем за допомогою системи навідних запитань;
- b) принцип навчання;
- c) шлях аналізу художнього твору;
- d) вид літературознавчого аналізу.

31.Біографічний метод аналізу художнього твору:

- a) мета літературної освіти учнів;
- b) сукупність прийомів роботи над текстом художнього твору, коли матеріалом для вивчення стають факти життя, що безпосередньо вплинули на творчість письменника;
- c) один із процесів пам'яті, під час якого відбувається оживлення у свідомості читача образів об'єктів, уявлень, думок, почуттів, дій;
- d) вид наочності.

32.Вивчення художнього твору:

- a) Процес опрацювання твору, який здійснюється за певними етапами (підготовка до сприйняття, читання, підготовка до аналізу, аналіз, підсумки аналізу, творчі роботи);
- b) Тип уроку, з якого розпочинається вивчення курсу;
- c) Пізнавальна гра, що складається із запитань і відповідей;
- d) Висловлення вражень про прочитане.

33. Навчання зарубіжної літератури:

- a) один із процесів пам'яті;
- b) вихідне положення аналізу літературного твору;
- c) діяльність учителя у процесі навчання, організація цілеспрямованого і систематичного впливу на учня з метою досягнення певної навчальної мети, у забезпеченні навчально-пізнавальної діяльності учнів для засвоєння нової інформації;
- d) мовленнєва діяльність.

34. Вступні уроки до вивчення (курсу, періоду, твору):

- a) критерій «доброякісності тексту, тобто його відповідності певним вимогам;
- b) тип уроку, з якого розпочинається вивчення курсу загалом чи окремих його розділів зокрема;
- c) «прихована», беззвучна мова, яка супроводжує процес мислення «про себе».

35. Дидактичні принципи навчання зарубіжної літератури:

- a) вихідні науково обґрунтовані положення, ідеї, вимоги, що поширюються на всі складові навчального процесу (зміст, методи навчання, форми організації, засоби навчання);
- b) самостійні графічні роботи учнів, які містять певні зображення;
- c) науково обґрунтоване припущення або факт, які перебувають поза межами безпосереднього спостереження;
- d) вид наочності.

36. Навчальна дискусія:

- a) шлях аналізу художнього твору;

- b) форма відтворення перебігу емоційних переживань ліричного героя, аналіз інтонації, логічних наголосів, пауз у процесі бесіди або самостійної роботи учнів.
- c) прийом реалізації дослідницького методу навчання, який передбачає організацію спільної дослідницької діяльності учнів щодо висунення різних гіпотез з метою вибору правильної відповіді та використання її для вирішення певної проблеми;
- d) самостійні графічні роботи учнів, які містять певні зображення;

37. Домашні завдання із зарубіжної літератури:

- a) складник освітнього процесу, який передбачає виконання учнями самостійної навчальної і практичної роботи в позаурочний час;
- b) метод вивчення художнього твору;
- c) принцип навчання літератури;
- d) метод навчання.

38. Евристична бесіда:

- a) метод навчання зарубіжної літератури, у процесі впровадження якого вчитель не повідомляє учням готових знань, а вмiло поставленими запитаннями приводить до розуміння складових ідейно-естетичного змісту художнього твору;
- b) певна послідовність вивчення художнього твору;
- c) етап літературного розвитку учнів;
- d) принцип навчання.

39. Закінчіть визначення методики як науки, подане В. Голубковим: «Усі методики, хоч до якої навчальної дисципліни вони не належали, схожі між собою у тому, що у певній послідовності визначають принципи, матеріал для роботи, методи роботи... та відповідають на три основні запитання:...»

- a) для чого, що і як;
- b) для чого, хто і як;
- c) для чого, що і чому.

40. Завдяки технологізації навчання зарубіжної літератури

- a) чітко простежується зв'язок складників у системі «мета - аналітичні дії – результат»;
- b) детально розглядаються ключові проблеми;
- c) стверджується об'єктивність літературознавчих висновків про художній твір над індивідуальним сприйманням;
- d) літературна освіта учнів обмежується читанням художніх творів.

III. Установіть відповідність:

13. Установіть відповідність між наукою та її значенням:

- 1) Методика навчання зарубіжної літератури
 - 2) Літературознавство
 - 3) Педагогіка
 - 4) Естетика
-
- a) Наука про теорію, історію літератури та літературну критику
 - b) Наука про естетичні категорії
 - c) Психолого-педагогічна і літературознавча науки, яка досліджує закономірності навчання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти

14. Установіть відповідність між методом дослідження в галузі МНЗЛ та його характеристикою:

- 1) Критичне засвоєння досвіду зарубіжної та вітчизняної методики
- 2) Масове усне й письмове опитування учнів
- 3) Метод цілеспрямованого спостереження

4) Педагогічний експеримент

- a) допомагає вчителю узагальнити методичний досвід минулого і сучасного
- b) допомагає визначити рівень літературної освіти учнів
- c) допомагає створити умови для спостереження за розвитком педагогічного процесу згідно з означеною вчителем проблемою та гіпотезою

15. Установіть відповідність між методом дослідження в галузі МНЗЛ та його характеристикою:

- 1) Критичне засвоєння досвіду зарубіжної та вітчизняної методики
 - 2) Масове усне й письмове опитування учнів
 - 3) Метод цілеспрямованого спостереження
 - 4) Педагогічний експеримент
-
- a) допомагає визначити рівень літературної освіти учнів
 - b) допомагає створити умови для спостереження за розвитком педагогічного процесу згідно з означеною вчителем проблемою та гіпотезою
 - c) допомагає здійснювати розробку наукових критеріїв, аналізувати науково-педагогічні та методичні явища.

16. Установіть відповідність між методом дослідження в галузі МНЗЛ та його характеристикою:

- 1) Критичне засвоєння досвіду зарубіжної та вітчизняної методики
- 2) Масове усне й письмове опитування учнів
- 3) Метод цілеспрямованого спостереження
- 4) Педагогічний експеримент

- a) допомагає вчителю узагальнити методичний досвід минулого і сучасного
- b) допомагає створити умови для дослідження розвитку педагогічного процесу згідно з означеною вчителем проблемою та гіпотезою
- c) допомагає здійснювати розробку наукових критеріїв, аналізувати науково-педагогічні та методичні явища

17. Установіть відповідність між методом дослідження в галузі МНЗЛ та його характеристикою:

- 1) Критичне засвоєння досвіду зарубіжної та вітчизняної методики
- 2) Масове усне й письмове опитування учнів
- 3) Метод цілеспрямованого спостереження
- 4) Педагогічний експеримент

- a) допомагає вчителю узагальнити методичний досвід минулого і сучасного
- b) допомагає визначити рівень літературної освіти учнів
- c) допомагає здійснювати розробку наукових критеріїв, аналізувати науково-педагогічні та методичні явища

18. Установіть відповідність між суміжними із методикою науками і їх сприянням у осмисленні знань

- 1) Психологія
- 2) Педагогіка

- a) виявлення психологічних особливостей учнів на різних вікових етапах
- b) урок і його специфіка в системі літературної освіти
- c) зіставлення художніх творів та інших видів мистецтва.

19. Установіть відповідність між суміжними із методикою науками і їх сприянням у осмисленні знань

1) Психологія

2) Логіка

a) виявлення психологічних особливостей учнів на різних вікових етапах

b) урок і його специфіка в системі літературної освіти

c) побудова ефективного спілкування.

20. Установіть відповідність між суміжними із методикою науками і їх сприянням у осмисленні знань

1) Педагогіка

3) Естетика

a) виявлення психологічних особливостей учнів на різних вікових етапах

b) урок і його специфіка в системі літературної освіти

c) зіставлення художніх творів та інших видів мистецтва.

21. Установіть відповідність між терміном і визначенням

1) Методика навчання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти

2) Знання

a) те, що набувається в процесі самоздійснення особи й саморозвитку, навчання під керівництвом належно підготованого фахівця в школі

b) наука про зміст, методи, прийоми, форми і види, навчальної діяльності, спрямованої на реалізацію освітньо-виховних завдань шкільної дисципліни «Зарубіжна література»

c) художня картина світу.

22. Установіть відповідність між терміном і визначенням

- 1) Об'єкт дослідження методики навчання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти
- 2) Знання
 - a) освітній процес із зарубіжної літератури в школі
 - b) те, що набувається упродовж навчання і розвитку
 - c) психологія сприйняття художньої літератури учнями різних вікових груп.

23. Установіть відповідність між терміном і визначенням

1. Методика навчання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти
2. Предмет дослідження методики
 - a) психолого-педагогічна і літературознавча наука, яка досліджує закономірності навчання зарубіжної літератури
 - b) зміст, методи, прийоми, форми і види, навчальної діяльності, спрямованої на реалізацію освітньо-виховних завдань шкільної дисципліни «Зарубіжна література»
 - c) процес професійної підготовки майбутнього вчителя до викладання світової літератури в школі

24. Встановіть відповідність між видами наочності та їх засобами:

- 1) Предметно-образна
- 2) Словесно-образна
 - a) репродукції, портрети, документи
 - b) літературні карти, таблиці, схеми
 - c) фонохрестоматії, відеофільми, радіокомпозиції

25. Установіть відповідність між джерелами вивчення біографії та їх видами:

- 1) Написане науковцями
 - 2) Історичні документи
-
- a) біографії, огляди творчості, літературні портрети
 - b) екскурси, протоколи допитів, постанови про нагороди, постанови про арешт, тексти вироків
 - c) родинні реліквії, особисті речі, рукописи, першодруки

26. Установіть відповідність між методом та прийомами його реалізації:

- 1) Евристичний
 - 2) Дослідницький
-
- a) слово вчителя, шкільна лекція, повідомлення учня
 - b) побудова системи знань, словникова робота, бесіда за питаннями, вільна бесіда
 - c) постановка проблемних запитань, самостійна підготовка доповідей або повідомлень, виконання проблемних завдань

27. Установіть відповідність між методом та прийомами його реалізації:

- 1) Репродуктивний
 - 2) Евристичний
-
- a) слово вчителя, шкільна лекція, повідомлення учня або творчої групи
 - b) постановка проблемних запитань, самостійна підготовка доповідей і повідомлень
 - c) побудова системи запитань, словникова робота, бесіда за питаннями, вільна бесіда

16.Встановіть відповідність між поняттям та його роллю у вивченні життєвого і творчого шляху письменника:

- 1) Доба
 - 2) Епістолярна спадщина
-
- a) ідеї, побут і звичаї, типові характери, тощо
 - b) листи і щоденники як джерело вивчення життя письменника
 - c) не вивчається в курсі зарубіжної літератури.

17.Установіть відповідність між принципом вивчення біографії митця та значенням принципу:

- 1) Принцип історизму
 - 2) Принцип психологізму
-
- a) учитель має зобразити письменника як особу, що жила в певну історичку добу в певному краї
 - b) учителю потрібно розкрити внутрішні мотиви вчинків автора, переживання життєвих подій
 - c) учитель має занурити школярів в художні хронотопи його книг, ввести у коло їх персонажів, викласти естетичні принципи і мистецькі захоплення

ВІДПОВІДІ ДО ТЕСТІВ

I. Дайте відповідь правильно / неправильно:

1. Правильно
2. Правильно
3. Правильно
4. Правильно
5. Правильно
6. Неправильно
7. Правильно
8. Правильно
9. Правильно
10. Неправильно
11. Правильно
12. Правильно
13. Неправильно
14. Неправильно
15. Правильно
16. Неправильно
17. Правильно
18. Неправильно
19. Неправильно
20. Неправильно
21. Неправильно
22. Правильно
23. Неправильно
24. Правильно
25. Правильно
26. Правильно
27. Правильно

- 28.Неправильно
- 29.Правильно
- 30.Неправильно
- 31.Неправильно
- 32.Правильно
- 33.Неправильно
- 34.Правильно
- 35.Правильно
- 36.Правильно
- 37.Правильно
- 38.Правильно
- 39.Неправильно
- 40.Правильно
- 41.Неправильно
- 42.Правильно
- 43.Правильно
- 44.Правильно
- 45.Правильно
- 46.Правильно
- 47.Правильно
- 48.Правильно
- 49.Правильно
- 50.Правильно
- 51.Правильно
- 52.Правильно
- 53.Неправильно
- 54.Правильно
- 55.Правильно
- 56.Правильно
- 57.Правильно

58.Правильно

II. Визначте одну правильну відповідь:

1. а

2. а

3. а

4. а

5. с

6. а

7. а

8. d

9. b

10.a

11.b

12.a

13.a

14.b

15.a

16.a

17.c

18.b

19.a

20.c

21.c

22.a

23.c

24.a

25.c

26.b

27.b

28.a
29.c
30.a
31.b
32.a
33.c
34.b
35.a
36.c
37.a
38.a
39.a
40.a.

Установіть відповідість:

1. 1-с, 2-а, 4-б.
2. 1-а, 2-б, 3-с.
3. 2-а, 3-б, 4-с.
4. 1-а, 3-б, 4-с.
5. 1-а 2-б, 4-с.
6. 1-а, 2-б.
7. 1-а, 2-с.
8. 1-б, 2-с.
9. 1-б, 2-а.
- 10.1-а, 2-б.
- 11.1-а, 2-б.
- 12.1-а, 2-с.
- 13.1-а, 2-б.
- 14.1-б, 2-с.
- 15.1-а, 2-с.

16.1-a, 2-b.

17.1-a, 2-b.

Навчальне видання

Лариса УДОВИЧЕНКО

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Навчальний посібник для підготовки до атестації студентів-філологів

Електронний ресурс

Формат 60×84/16.

Ум. друк. арк. 5 Обл.-вид. арк. 7,72.

Підписано до публікації 21.06. 2022.

Київський університет імені Бориса Грінченка
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, Київ, 04053

kubg.edu.ua